

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV.

V Celoveč, 1. januarja 1884.

Štev. 1.

Kmetški triumvirat.

Historičen roman. Spisal Anton Koder.

Prvo poglavje.

Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svetlim solncem sužni dnovi.

V prvem tednu meseca septembra leta 1572. bil je v Zagrebu velik semenj. Iz vseh delov hrvatske dežele, celo iz Bosne in iz sosednih kranjskih okrajev prihiteli so kmetje na ta tako rekóč čez tri dežele slovéči mednarodni kupčijski zbor. Poldne je že bilo, ko se je isti dan polnila stranska ulica zgornjega mesta. In ondi na oglu naraščala je gruča ljudi, zijóča v sivolasega pevca slepeca, na tleh pri zidu sedéčega. Vselej ko sta bila vrišč in gneča največja, povzdignol je pevec otožno doneči, a krepki svoj glas, in koščeni prsti so mu drsali po edinih dveh strunah na tamburici.

Ko je slepec odpel vrstico priljubljene popevke o „kraljeviču Marku“, zadoni mu glasna pohvala od vseh strani. Ploskanje se razlega daleč v sosedne ulice. Med tem pa, ko ne morejo nekteri prehvaliti te najlepše jugoslovanske pesni, silijo in prigovarjajo drugi starcu, naj zapoje eno svojih lastnih popevk. Saj je bilo znano, da je on najboljši hrvatski pevec in igralec na tamburici. Zmenil se ni slepec v začetku za takove prošnje. Nadaljeval je „sladke kraljeve sanje“ ter opisaval „v junaškej roki buzdovan jekleni“.

Kakor da bi ga bile poslednje vrstice vzdramile iz sanj, strese z glavo, in dolgi sivi lasje mu zavihrajo na visokem mračnem čelu. Gube na mrklem licu se zganejo, in njegovo veliko, z duhovitimi obrvami okrašeno oko mu zažari, dvignejo se mu kakor razsrjenemu junaku trepalnice, a se zopet v istem trenutku zapró. — saj jim je že davno zatonolo zlato solnce na veke.

Nekaj trenutkov sloni nató nepremakljivo slepec. Le po očeh je potegnul kaka dva pota z dlanijo. Naposled pa ubere, kakor da bi se bil hipoma opogumil, globoko doneči struni ter zapoje s krepkim glasom :

„Zatoni sonce, milo, zlato,
Da solz ne vidiš, ki na trato
Nam v robstvu večnem tu tekó;
Ali pa vžgi nam, sonce milo,
Pogum in bratstvo, ki zdrobilo
Mogotcev naših vseh bo silo. —“

Strmé so poslušali okoli stoječi to neznano pesen starega slepeca. Zmajevali so z glavami občudujóe starčev pogum in pričakovali radovedni, kako se razvozla ta slepčeva nenadna popevka. A zdaj se pririje sém izmed množice krepek, visokorasten, kakih štirideset let star mož. Ta prime slepeca za ramo in mu reče nekako nevoljno: „Zakaj ne ubogate in prelamljate dano besedo?“

Nepopisljiv utis napravile so te besede na slepeca. Mahoma utihne. Nekako plašno strese z glavo in stisnuvši tamburico pod pazuo, skoči bolj urno, kakor bi bil kdo pripisoval njegovej starosti, na noge in se dá molcé odpeljati prišlecu izmed množice.

Godrnjali so poslušalci zaradi takove sile tujega moža. Nekteri so celo poskušali zabraniti slepčev odhod. A temen, ponosen pogled visokorastenege, skoro orjaškega tujca obpogumil jih je urno, da so dolgo gledali za odhajajočima.

Molcé sta hodila po malej ulici potém v spodnje mesto. Več potov zapored ozrl se je mlajši spremljevalec nazaj na prostor, od koder sta bila prišla.

Ko se je prepričal, da sta oddaljena dovolj in da so zaostali nekteri izmed množice, ki so v začetku hiteli iz radovednosti za njima, ustavi se ter upre nekako nevoljno svoje okó v slepeca, polglasno rekóč:

„Oče, kaj ste mi obljubili zjutraj, ko sva odhajala od doma? Zakaj prelamljate brez potrebe dano besedo in škodujete potém neizmerno našej stvari?“

Molčal je nekaj časa slepec. Le zapored je položil dlan na čelo in povzdignol glavo, kakor da bi se kesal skrivaje svoje nemožatosti. Napósled pa je skreil desnico v pest, zamahol jezno po zraku in dejal slovesno:

„Ilija, ne muči me! Pusti mi edino orožje in moč, ki jo imam še jaz na svetu. Kó mi omaga jezik, postanem nepotrebna stvar, napotje vsemu!“

Otožno so donele te besede iz slepčevih ust kakor opravičena in bridka obramba zoper krivico, ki se vsiljuje njegovej svobodi.

Odgovoril ni mlajši spremljevalec, slepčev sin v začetku temn energičnemu zagovoru. Pod pazuo je ubral svojega razzaljenega rodi-

telja in stopal zopet urneje navzdol ter pristavil pomirjen in s sočutnim glasom:

„Prepričate se kmalu sami, morda prej nego se nam vsem dozdeva, da je molčanje zdaj zlató, in le skrivno delo, a ne ščuvanje že preveč razburjenih duhov pospešuje naš namen.“

Molčala sta nató naša znanca, stopajóca urneje po namenjenem potu. Stoprav na bližnjem oglu, kjer široka glavna ulica križa malo stransko, ustavi se mladi tovariš menéc samemu sebi: „Ako se ne motim, dejal je: če ga ne najdem nikjer drugod, oglasim naj se napósled tú pri „Sokolu.““

Izgovorivši povzdigne glavo ter se ozre nad vrata velikega starega poslopja, kakor da bi se hotel prepričati, ali je res tú gostilnica pri „Sokolu“, kjer se toči najboljše vino in prodaje najlepše pečen „janjec“.

Motil se ni. Na temnej, od zobú časa okrušenej steni nad vrati bil je naslikan velik sokol, sedéc na vinskem sodu. Med tem pa, ko je ogledoval naš znanec zanimivi in precej zapeljivi grb mestne kréme, razlegal se je iz pritličnih hišnih prostorov razen govor in hrípav krik v obilnem številu zbranih častilcev Sokolovega sode.

„Na pravem sledu sva. Njegov glas čujem, če me ne moti uho,“ pravi potém sin slepemu očetu ter pristopi bližje k omreženemu oknu, dalje poslušajóč pivske glasove.

Črez nekoliko pa utakne, kakor da bi se bil prepričal o resnici svojega mnenja, dva prsta svoje roke v usta in tri pote zaporédoma urno zažvižga.

Nenavaden upliv je imelo to žvižganje na nekoliko že vinjene pivce. Zapored se je ta in ona glava prikazala na omreženem oknu ter zijala v tovariša pod njim. Marsikteri je klical tudi slepca v krémo, da pomnoži s petjem in tamburico pivsko veselje. Na enkrat pa se začuje krepek moški glas v krémi rekóč: „Ilija, na, pij, da opustiš prežo!“

V znamenje, da niso bile poslednje besede razžaljive in tako robate, kakor se glasé, prikaže se v istem trenutku žulava kmetska roka skozi omreženo okno in poln vinski vré v njej. Rudečeličen, debeluhast možak z malimi nekako neprijetnimi, zbadljivimi očmi in s precejšnjo plešo na glavi pa kriči, kajti njegova je roka, ki podaje pijačo:

„Pij, brate, za hvalo, da si prišel, če ravno za nekaj ur pozneje, kakor sva se bila pogovorila.“

Odvrnol ni besedice Ilija Gregorič, — tako se je imenoval ta naš znanec, — tej prijaznej napitnici, dà celó nekako strupeno, zbadljivo je pogledal pivca za omrežjem, a vendar je nagnol vinski vré, pil nekoliko ter ga potém še spremiljevalcu očetu ponudil.

Vračajóč posodo pa položi kazalec desne roke na usta in namežika, nató pa bližje k zidu pristopi, tiho vprašujóč:

„Ali sta ona dva tudi v tej beznici? Otročarija, najlepši čas izgubljam, ali prav za prav zapravljate vi tú, ne pomislivši, da je čas drag, predrag!“

Neprijeten utis so napravile te besede na rudečeličnega moža. Nevoljno je stresel z glavo, in v gube se mu je nabralo sicer gladko čelo. Napósled pa, kakor da bi se bil premislil, nabere v posmeh dobro rejeni obraz, da se strese tolsti podbradek, in namežika tovarišu rekóč:

„Ni take sile, brate! Voda ni ogenj! Jaz sem sicer mož beseda, le zamudil sem se nekoliko. Tudi Pasanec je v živem razgovoru tú med nekimi hribovci, našimi sosedi. Mihe pa še ni bilo na ogled. Nedvomno še stika po trgu ter ogleduje staro orožje.“

Zadovoljen je bil Ilija s tem opravičenjem, kakor je bilo videti; kajti izjasnilo se mu je lice, in on pristavi:

„Dve popoldne že mora biti sedaj. Do petih, mislim, opraviim lahko svoj posel, če se podvizamo in najlepših ur ne zapijamo. Zvečer je bolj hladno in prijetno hoditi domú. Torej ob petih, kakor smo se zmenili, je skupščina na klanci in potém točen odhod.“

Tako je govoril možak pod oknom in odhajaje dejal svojemu spremljevalcu:

„Oče, Vi ostanete, če vam drago, lahko tukaj. Naročite si južine in vina! Samo, — že veste, kaj mislim, ogibljite se — ščuvanja! Petje je kakor olje v razburjeni plamen.“

Stisnovši slepcu roko, odšel je Ilija urnih korakov po glavnej ulici na desno. Rudečelični pivec pa je še dolgo slonel na oknu in zrl smehljaje za njim.

„V resnici, korenjak je ta Ilija in poštenjak!“ govori zadovoljno samemu sebi.

„Pa ta krepka postava, ta pogum in resnoba! Že njegov sokolski pogled očara in navduši vsakega, ki je le eden pot z njim občeval. Dà, mila nam sreča junaska! Takova pridobitev je zlatá in belega srebra vredna ter zagotavlja uspeh!“

Urno je stopal tako opisani Ilija Gregorič po ulici ob hišah, ne menéč se za razno blago ondi razpostavljeno in mnogobrojne sejmovealce. Pozdravljali so ga nekteri znanci njegovi in kmetje silovitega plemenitaša Ferenca Tahy-ja v okraji na kranjsko-hrvatskeji meji.

Stoprav konec ulice, kjer se prične predmestje, obstojéce iz posameznih raztresenih hiš, ustavi se pred videzno nepomenljivo prodajalnico železa in železnih izdelkov ter zavije proti vhodu.

Že na pragu mu pride nasproti postaran možak majhne postave, s fesom na glavi ter se mu globoko in nekako posebno prijazno prikloni.

„Dolgo me ni bilo, in čakali ste me nedvomno.“ Tako ogovori Ilija svojega tovariša, stopivši z njim v prodajalnico in iz nje na ravnost v malo sobo poleg nje.

„Meni bi bilo enako, prijatelj. A čujte, Srb moj rojak s Turskega Broda je došel danes za rana. Zvedel bi bil rad, ali je kaj gotovosti v istej kupčiji,“ odgovarja gostobesedni kupec s srbskim naglasom ter mu odkazuje sedež na divanu poleg sebe.

„Tudi jaz bi rad vedel kako in kaj. Takove stvari se ne dadé dolgo odlagati. Nenadno, odločno in neustrašljivo! to je moje geslo. A moji tovariši, bolje rečeno glavne osebe so preveč oprezne, premalo je odločnosti. Pravega vodstva manjka.“

S temi besedami odgovarja prišlec svojemu tovarišu in se med govorom nekekrati skozi okno na ulice ozre. „Kakor češ; potreba ni, da bi čul vsak nepridiprav razpravo o najinej kupčiji.“

Konečno pa še resno pristavi:

„Koliko stotov zamore tedaj imeti pripravljenih in koliko samokresov in handžarov, in v katerem času se zaveže dovesti vse na kranjsko mejo?“

„To je odvisno od konečnega odločnega dogovora, ki se izvrši še lahko danes, če zahtevate. Izročena je daljna pogodba meni samemu. Znane so mi vse okoliščine v tej zadevi,“ odgovarja smehljaje se kupec in si gladi dolgo črno brado, kakor da bi se veselil precejšnjega zagotovljenega dobička pri tako znamenitej kupčiji, če tudi iz druge roke.

„Danes niso daljne razprave mogoče. V kratkem, najmanje v dveh tednih so pa toliko izgotovljene, da vemo staviti določna naročila. Vsekako pa je računjeno v najbolj ugodnem slučaju na dvajset tisoč mož. Dve tretjini tega števila ste vsaj po mojej sodbi potrebni, če smemo pričakovati ugodnega uspeha. Pripravo za takovo potrebo, prijatelj, izračunate si površno sami in že danes mi lahko jasno odgovorite, ali morete prevzeti ob priliki naše naročilo v takem številu.“

Poslednje, morda nepričakovano visoke zahteve so bile kupcu videzno jako po godu. Ponižno se je zvijal v dve gubi odslej pred priprostim kmetom kakor pred slavnim vojvodo, zagotavljajoč z vso svojo ne baš majhno izgovornostjo, da lahko kupec turski oboroži vso avstrijsko vojsko; povrh pa je on imovit in značajan, na Hrvatskem dobro poznan in pri plemenitah čislán in priljubljen. Le edini on je zmožen vtihotapiti v deželo toliko streliva in orožja brez nevarnosti in najmanjšega suma.

Dolgo sta se še posvetovala potem naša znanca in razpravljala posamezne malenkosti o svojej kupčiji. Pri razhodu sta si pa zagotavljala pri vsej svojej časti in značaji, da ostane stvar tajna med njima povsod in proti vsakemu.

Mračilo se je že isti večer, ko so korakali po cesti, ki se vije iz Zagreba proti severu, trije možje. Prišedši na vzvišen prostor, od koder

je odprt zadnji pogled na mesto, ustavijo se. Tovariš, ki se je že med potem pogostoma oziral nazaj, sname pokrivalo in brišoč si pot raz čela pravi:

„Čudno se mi dozdeva, da ga ni za nami. Zabičeval sem baš njemu, naj se podviza, da hodimo skupaj domú.“

Potém pa še pristavi nekako nevoljno: „Napósled se mu je menda pripetila zaradi njegove opreznosti kakova neprilika, ki je zmožna prečrtati vse naše črteže.“

„Ne jezi se in ne skrbi, Ilija! Saj ga poznaš Miho. Zašel je gotovo med vojake. Brez vojaške družbe ne more živeti on v mestu. Ko čuje vojni rog, ne vzdržuje ga nobena sila v pošteni družbi njegove vrste.“

Poslednje besede je govoril majhen, širokopleč možak kmet Gubec, isti, ki je prejšnjega govornika, našega znanca Ilijo Gregoriča, v krémi pri „Sokolu“ opoldne k pijači vabil.

„Ali pa se je celó k vojakom zapisal in bode, predno se nam sanja, najbolj slaven general hrvatski in prijatelj naših blagih pijavk po gradéh okoli in okoli,“ pristavi urno zadnjim besedam tretji tovariš, suh, za slabotno visoko postavó malo prešibek, kakih petdeset let star mož rudečkaste brade in enakih las, najemnik kmetskega posestva, Pasanec po imenu.

Nekako neprijetne so bile prvemu govorniku poslednje pol resne, pol šaljive besede; kajti molčal je nekaj časa, a potém s pomenljivim naglasom dejal:

„Naj bode, kakor veste in znate. Če nam je resna naša stvar, počakati ga moramo na vsak naéin. Sporočiti nam more le on stvari, ki so odločilne v naši zadevi — posebno gledé vojaštva na Hrvatskem.“

Velik utis so napravile te besede na ostala tovariša. Šaljivosti je bil storjen konec.

„Prav imaš, Ilija! Guzetič nam je predrag in prezvest prijatelj, da bi zaslužil naših dovtipov. Desna roka nam je poleg tebe in kakor stvarjen je za tvojega osebnega pomočnika ali adjutanta, da se izrazim po vojaško.“

S temi besedami je poskušal najstarejši med njimi, Gubec, zaviti pogovor v pravi tir.

V znamenje, da se ujema popolno z Ilijevimi nasveti, sede v travo pod starodavno širokovejno lipo ob cesti, in za njim oba ostala tovariša.

Noč se je storila med tem. Na vzhodu pa se je jelo svetliti nebo v znamenje vzhajajoče lune.

„Kako si opravil, Ilija, moje naročilo?“ vpraša črez nekoliko Gubec.

„Okoliščine so primerne, naročilo zagotovljeno. Kedar je v redu vse ostalo in dogovorjeno, čakam le tvojega povelja, in kup je storjen,“ odgovori nekako zadovoljen s svojim današnjim poslom Ilija Gregorič, ter se

pomakne bolj k cesti, da bi videl, kolikor vsaj svetloba pripušča, po cesti proti mestu.

„In koliko smem v tvoje obljube upati, Pasanec?“ nadaljuje Gubec proti drugemu tovarišu.

„Upanje imam najlepše, da bodo ob pravem času potrebni novci na razpolaganje. In kar primanjkuje, dodaš ti, mojster naš. Tvoji gozdi in tvoje posestvo donáša navzlic vsemu tiranstvu precejšnji kupček zlatov!“

Dobro je del ta odgovor in pohvala rudečelasega Pasanca bogatemu Gubecu. Razsvetlilo se mu je lepo rejeno lice in razširilo v zadovoljen posmeh.

Kar je odgovoril potém, bilo je podobno velikemu priznanju tovarišema za njihov trud. A iz vsega se je pa vendar videlo jasno, da si je svest svoje lastne moči in veljave, ki je duša in središče vsem ostalim podvzetjem in ki obeta svetovno znamenit uspeh.

„Kakovo je, mislita, ljudsko mišljenje sploh v Zagrebu in po mestih? Ali smo zagotovljeni tú odkritosrčnega sočutja, ali smemo računati na izdatno pomoč po vstaji tudi tú med bolj omikanim ljudstvom, kot smo mi kmetje?“

Poslednje vprašanje je bilo stavljeno bolj neposrednje; kajti odgovoril je ná-nje urno Gubec sam, rekóč:

„Kar sem videl in se prepričal danes sam, ni neugodno. Tudi tú kipi nezadovoljnost do vrha. Čuti se bridko moč in bogastvo imovitih posestnikov nad uboštvom. Le iskrice je potreba, ki pade skrivaje v sod smodnika, in vse mesto se izpremeni v goro, ki ogenj in žveplo meče na vnebokričečo krivico okoli in okoli. — Vendar pozabil bi bil skoro vprašati, kaj sta imela danes z očetom navskriž, Ilija? . . . Ali ni bilo tudi sočutje mestjanov za pravico uzrok vajinemu prepiru?“

„Zgodaj zrelo sadje, Gubec, je piškavo in odpade ter pravi trenotek žetve kazi. To si zapomni, Gubec, ki si sicer zanesljiv voditelj naš in izkušen. Primerjal si prej naše ljudstvo s sodom smodnika, kateri se z iskrico zažge. Pomislil pa nisi, če se vname smodnik prezgodaj in v neprilicnem času, da uniči najprvo one, ki so ga nakopčili v lastno obrambo. Takov smodnik ob neprilicnem času so baš zdaj naši peveci slepci, ki s preognjenimi pesnimi obračajo pozor gosposke na uboštvu, in oni škodujejo sedaj več, nego morejo začasno koristiti.

Zaraditega sem se hudoval danes nad očetom, ki je zvalil s tvojo priljubljeno, a pregorečo pesnijo, Gubec, brezštevilno množico ljudstva okoli sebe. Hvaležen sem osodi, da me je poslala še v ugodnem trenotku v obližje ter ga rešila ječe. Saj je zadnji čas prepovedano po ostrej kazni poulično petje naših slepcev brez izjeme.“

„Čutil sem poslednje sam, Ilija,“ odgovori Gubec. „Pivei v krémi so po tvojem odhodu objemali in poljubovali starega Marka, tvojega očeta.

ko jim je ponovil na mojo prošnjo omenjeno pesen. Ogrela jih je vse brez izjeme, da so pozabili pijače in nevarnosti, v katero so izvabili stareca.“

Vnel bi se bil skoro prepir med Gubcem in Ilijo zaradi pevcev slepcev. Prvi ni hotel namreč priznati, da bi petje toliko uplivalo na njihovo stvar.

„Pripravljati pa moramo baš po petji sploh naše rojake na oni rešilni dan, ko hočemo sami zdrobiti svoje tisočletne sponse,“ trdil je odločno zapored.

Šum stopinje v obližji na cesti pa zabrani daljno besedovanje o tej zadevi: kajti obrnen je bil pogled vseh treh tovarišev na ondotno stran.

Kakor da bi bil tudi prišlec povšeči kraj, kjer so počivali naši znanci, ustavi se na višini ter se ozre nazaj proti mestu, odkoder je bil prišel.

„Lepa si domovina in prijetno bi bilo živeti tu, ko bi bilo več pravice na svetu,“ pravi polglasno potém in pristavi:

„Noč je že, najmanj za dve uri sem se zamudil neradovoljno, in vendar jih še ni tukaj, kakor so obljubili.“

„Sam nad sebjó izlivaj svoj žolč, Miho, in ne obiraj nas po krivici!“ oglaší se zdajci pod lipo naš znanec Ilija Gregorič. Gubec pa pristavi nekoliko hudobno:

„Ali si imel parado z vojaštvom, da si pozabil nas priprostih kmetov, ki le tako med seboj za kratek čas igramo vojvode in na papirji in v pogovorih vojaške trume zbiramo in boje bijemo?“

„Pozor!“ čuje se kake tri pote zapored raz ceste sèm. V istem trenutku pa krene prišlec na stran pod lipo in pravi:

„Gubec, mojster naš, ti govoriš, kakor da bi zmago že na dlani imel. Ti ne pomisliš, da ima noč čudno moč ter lahko tvoje brezskrbne besede raznese in razširi na vse svetovne strani.“

Luna je priplavala med tem izza posameznih raztresenih oblakov in pošiljala nekaj svojih žarkov skozi lipovo vejevje, kjer je stal govornik prišlec in molčé vsakemu tovarišu posebej desnico podal.

Ker se je moral pripognoti in zopet zravnati pri tem poslu, videla se je v mesečini njegova visoka, vitka in vendar krepka postava v raznih položajih. Veliki rumeni lasje pa, ki so mu zavihrali pri vsakem gibljeji po ramah in se vsuli tudi na mlado, po solnci ogorelo lice, dajali so mu nekaj vzvišenega in nepopisljivo vabljivega.

„Ne zamerite, tovariši, da dohajam tako pozno! Zoper mojo voljo je ta zamuda. A naša stvar jo je zahtevala odločno ter me mislim tudi opravičuje,“ ogovori po prvem kratkem pozdravu prišlec Miha Guzetič, mlad kmet iz sela Brdovca ob kranjsko-hrvatskeji meji, svoje tovariše.

„Takova zamuda se že strpi, vzlasti če nam je na korist,“ odgovori kakor popravljaljóč svoj prešnji dovtip Gubec in v drugo tovarišu desnico stiska.

„Prepričamo se v kratkem, ali smo storili zastoj današnji pot v mesto, o katerem smo si obetali toliko,“ nadaljuje Miha Guzetič svoj govor, položivši svojo potno, precej veliko prtjago pod lipo.

„Mi smo že našemu mojstru odgovor dajali o svojem delu. Na vrsti si ti, da opravičiš zaupanje, ki se je stavilo v tvoje skoro najbolj imenitno poslanstvo in naročbo.“

Poslednje besede je govoril Ilija Gregorič z nekako posebno prijaznim glasom, ki je pričal, kako priljubljen je baš njemu mladi Miho. Povrh mu še odkaže mesto poleg sebe v počitek.

„Veseli me, da je zadovoljen naš mojster z vajinim uspehom, prijatelja,“ nadaljuje Guzetič. „Moj nalog je bil težaven in jako počasen. Čakati sem moral dolgo, da se je vrnola vojska od svojih vaj. Stoprav potem sem prišel po zvijači v vojašnico. Predstavil sem se ondotnemu poveljniku naznanujoč mu, da sem stavbar Jurja Schratzenbaeha, celjskega stotnika, ki me pošilja s prošnjo, naj se mi dovoli ogled vojašnice in vseh shramb, da sezidam v tem slogu poslopje za enako njegovo potrebo v Celji. Zmajeval je z glavo poveljnik ter zahteval pooblastila. A pregovoril se je, ko sem mu zatrjeval, da nisem v mirnih časih računal na takove dokaze. Vodil me je potem sam iz shrambe v shrambo, od oddelka do oddelka, razkazujoč mi vse znamenitosti lepega poslopja. Naravno je, da so mi bile najbolj povšeči orožnice. Pri tleh so zidane poslednje proti jugu, a ne posebno zavarovane — in prijatelji, napolnjene so najlepšega orožja, preskrbljene z vsem, kar mi —“

„Potrebujemo tako silno,“ hotel je reči. A kakor da bi se bil sam prestrašil te pogumne in preodkritosrčne besede pod milim nebom, namežikal je le pomenljivo svojim tovarišem in pristavil s povzdignenim glasom:

„Ako nas ovira kupčija po drugem potu in ne dobimo potrebnih noveev. — prijatelji, sto mož in temna noč nam pomore do tega zlatega zaklada! V to vam zastavim svojo častno besedo. Ponudim se vam že nocój jaz sam za ta posel.“

„Pozneje sem se pridružil,“ nadaljuje prejšnji, „vojakom ter se z njimi spoprijaznil. Ko sem kupil vina, da je prišlo pravo veselje v glave, opazoval sem skrivaje njihovo življenje. Popraševal sem po njihovih stanovnih dolžnostih in tožil sam o žalostnej kmetskej osodi, ki nas tira érez kratko v obup, če ne pride — nepričakovana pomoč, — da si ne vém od kod.“

„Videti bi bili morali, prijatelji, pomilovanje in navdušenje prostega vojaštva do nas kmetov tlačanov. Nekteri so mrmrali glasno, da tudi oni ne stipe dalje večnega mirú, da si želé boja, da jih le on reši hudomušnosti in slabih časov pod sedanjimi ponosnimi in neusmiljenimi poveljniki. In ko omenim v primernem trenutku Ferenea Tahy-ja in

njegovih grozovitostij, zavre nekterim kri. Stiskali so v maščevanje pesti ter obžalovali, da oni žalibože ne morejo v mirnem času ničesar storiti za uboge kmete.

Ali ko bi se pripetila prilika, vprašam jaz. Ko bi v noči zapeli zvonovi po gorah in dolinah, ko bi se zakurili kresi v znamenje maščevanja proti najbolj silovitemu krvoločniku, — kaj bi prijatelji storili vi, vprašam jaz nató.

Pretrgali bi prisego in hiteli na pomoč našim bratom sosedom in ne mirovali bi prej, dokler jim ni zagotovljena boljša osoda.“

Tako je pripovedoval mladi Miha Guzetič, in iskriale so mu samega navdušenja oči. Tovariši so mu zapored stiskavali roki, poljubovali ga in objemali za izvrstno izvršeni njegov težavni posel.

Pozna noč je že bila, ko se dvignejo izpod lipe ter nadaljujejo skupni pot proti severu.

Na križempotu, kjer se vije ena cesta proti Stubici, druga v Sused in Brdovec, pa postanejo. Lep razgled je tú v posavsko dolino in na zabodne hrvatske gorice. Zidano znamenje posvečene matere božje je stalo tedaj na razpotji. Sezidali so je rojaki v spomin slavne zmage nad krvoločnimi Turki, šibo božjo hrvatske in sosednih dežel.

K temu znamenju je stopil molčé Gubec in opazoval nekaj časa v mesečini dobro razločno sliko na zidu, ki je kazala z živimi barvami, kako prisegajo Hrvatje, polagaje roki na crkveno zastavo, zvestobo v boji zoper polmeseč.

Ko je stal dolgo tako utopljen v starodavno podobo, pridružijo se mu brez povelja ostali tovariši.

Tihota nastane nekaj časa. Nepremakljivo stojé ondi naši znanci. Zapored se odkrijejo potém in upognejo život kakor v molitvi. V tem trenutku pa dvigne Gubec tri prste desne roke ter jih položi na zid, kjer je bila naslikana zastava.

„Tovariši!“ reče potém s slovesnim glasom. „Dvignite desnice na to sveto mesto in govorite za menój: Nocój prisegamo v pričo tega svetega znamenja, da si ostanemo zvesti do zadnjega trenutka v boji za pravico in svobodo! Da rajši prelijemo kri, kakor klanjamo krivici glave, tako gotovo, kakor nam Bog pomagaj! Amen!“

Resno so izgovarjali možje prisego, in nekako skrivnostno so se čule v drugo besede: „Kakor nam Bog pomagaj! Amen!“

Objeli so se in poljubili po tej v zgodovini slovenskega in hrvatskega naroda znamenitej prisegi na križempotu. Zatrjujóc si pa, da so predno se zopet pomladi luna, že izgotovljeni daljni érteži za bodoče delo, se razidejo.

(Dalje pride.)

O l t á r.

Sreč je tvoje zlat oltar,
Pobóžno glej! jaz pred-enj padam
In čuvstva na-nj, želje pokladam, —
Sreč je tvoje zlat oltar.

Od svetle luči obsiján,
Takó blesti se v zlati bóji
Takó žari v ljubezni móji
Od svetle luči obsiján.

Iz zlata zrè pri cvetu cvet,
Ljubó se v njem, krasno leskéče,
Oh! najine pokójne sreče
Iz zlata zrè pri cvetu cvet!

Kot dim dišeč navzgor v nebó
Hiti nekáljeno veselje
In z njim hité prošnje in želje
Kot dim dišeč navzgor v nebó.

Naj čuje naju večni Bog
Ko v zvezi resnej in slovésnej
Počiva nama desna v desnej, —
Naj čuje naju večni Bog!

Sreč je tvoje zlat oltar,
Pobóžno glej! jaz pred-enj padam
In čuvstva na-nj, želje pokladam, —
Sreč je tvoje zlat oltar! . . .

A. Funtek.

Vinski duh.

Besedo si dali mladenči trije
Pri polnem so nekdaž bokali:
„Črez sedem let zopet, če jih doživé,
Pri vinu tu bodo se zbrali.“

Šumeli kozarci so, pesen glasno
Obljubo je tako slavila:
„Kdor živel ne bode, duh vinski zvesto
O njem naj podá poročilo!“

Prijatli veseli vsi križem so svet
V življenje viharno krenili,
A v mislih ostal zvest vsem je obet,
Ki bodo ga zopet slavili

Tri kupe so stale, med njimi bokal,
Pogodba ko dana poteče;
Krémár pa saméc je pri kupicah stal,
Besedo točaju to reče:

„Na zdravje jim pijva, ne bo jih nikdar
Več pivcev iz daljnega sveta;
Morda jim besede več dane ni mar,
Je mrtvih jim pesen že pet!“

Ko s kupami trkati v krogu je jel,
Glej, dvignejo urno se same,
In tréjo skupaj, tu zber je imel
Duh vinski poslan zdaj iz jame.

—t—

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal dr. Stojan.

I.

Bilo je tretjo nedeljo po vseh svetih. Kmet je že bil pospravil s polja. Polne je imel skednje in zidanice dobre reje za živino, polne so bile njegove kašte bogatega žita, in polne tudi kletí rumenega vinca. Tudi listja si je že bil nagrabil za steljo in si nacepil mnogo drv za bodočo zimo. Saj je bilo pa letos pričakovati hudega mrazú. Nenadno hitro so bili namreč odleteli žrjavi in gosi v tople južne kraje; in ose so se bile to poletje v jako obilnem številu izrojile in ovočje tako zeló objedle, kakor še nobeno leto ne, kar pumnijo sivi starci in žene. Tudi planinski osat se je bil letos plodovito zarodil in je toliko vršičkov poganjal, da so se vsi kar čudili nad tem neljubim zeliščem. Vsa ta vremenska znamenja pa, katerim naš kmet bolj veruje nego svojej „pratiki“, prorokovala so dolgo in hudo zimo.

In rés, sneg se je hitro prikazal. Solnce se je zgodaj skriló za gosto meglo, in vsa narava je jela rano spavati svoje zimsko spanje. Od vseh svetih do danes ni bilo videti niti enega solnčnega žarka!

Na današnjo nedeljo pa poluka zopet ljubo, zlato solnčice skozi gosto meglico na belo zemljo. A kako življenje so hipoma vzbudili zlati žarki! Sneg se jame taliti. Vodene kaplje padajo izpod strehe. Človeku se zdi, kakor da se je narava za nekaj trenutkov prebudila iz svojega mrtvega spanja.

A to izpremembo občuti tudi žival. Veselo skakljajo piščeta po dvorišči ter se kljujejo iskaje si zaželeno hrano v razkopanem snegu. Tú se jim pridruži predrzni vrabec ter kriči od samega veselja, ako je prišel do dobrega zrnca. Tam se zopet raduje seničica skakljaje od veje na vejico s svojimi tovaršicami.

Zvonilo je ravno poldne pri bližnjem podružnici sv. Benedikta. Zdaj se prikaže na pragu Cvetkove hiše stara gospodinja Jera. Tiho je molila angeljsko češćenje. Odmolivši pa se pobožno prekriža, seže v beli zastor, ktereга je imela preganenega, ter pozove kuretino pred hišni prag. V trenutku spozna domača žival prijetni glas svoje dobre gospodinje, in kokiši priletijo s petelini in purani vred takoj pred njo. Z nekim vidnim dopadanjem in notranjim veseljem potroša potém žena gladnej kuretini obilo zrnja po snegu, govoreča na glas:

„Tudi ve, picike, morate danes, ko je nedelja, dobiti nekaj boljsega. Zakaj bi tudi žival ob nedeljah in praznikih ne imela kaj več in boljsega prigriznoti!“

Še enkrat jim potrosi gospodinja velik kupček pšenice in kuruze ter ogleduje pazno domačo kuretino. Saj bi rada zopet enkrat videla, kako se kaj redi in debéli njena perutnina.

„Tf-le trije ali štirje purani so kaj lepi,“ misli si nató žena. „Ti bodo prav dobri za gostijo. Saj jih je pa tudi treba. Ako ne najdejo svatje pri nas velikega in imenitnega gostovanja, kje bi ga pa še? Saj ni daleč na okrog take kmetije, kakoršna je naša!“

Ponosna in sama seboj zadovoljna stopi potém mati Jera v hišo ter jame pripravljati južino za domače, ki so bili vsi z Brankom vred odšli k poznej maši. Uro hodá je bilo sicer do farne crkve, ali vsak čas jih je že pričakovala gospodinja k obedu domú. Saj so pa imeli tedaj tudi takega „gospoda“, ki niso nikdar predolgo pridigovali, in to je bilo sevéda vsem po volji!

In rés, predno je bila ura dvanajst, končala se je že v farnej crkvi sv. maša. Orgle so lepo in močno donele, skupno petje se je pri zadnjem blagoslovu veličastno razlegalo po crkvi, da je bilo veselje poslušati ga. Še nekaj minut, in takoj se vsuje množica iz božjega hrama. Mladenči naprej, možje za njimi. Prvi se ustavijo ob crkvenem obzidji pri izhodu. Tú si ogledujejo domača dekleta, ki gredó praznično opravljena in nališpana iz crkve. Sedaj so švigali iskreni pogledi sem pa tja, smehtljale se ustnice, žarela lica, namežikovale oči. Saj je bila mladina pa tudi srečna, da se zopet enkrat vidi ter more govoriti med seboj. Nedelja je našemu kmetskemu ljudstvu isti blaženi dan, ko pozabi na vse težave in skrbi, ki so mu težile skozi céli teden srce in teló.

Med najbolj zadnjimi deklicami pride danes iz crkve — Mohoričeva Vida. Stopivša na plano, ozre se sramežljivo okrog. A takoj povési oči. Vida je s svojim pogledom nekoga iskala, a našla ni nikogar. Kakor pregleda orel z bistrim očesom hipoma celo planjavo, ali ni nikjer zá-nj primernege plena, tako je plavolasa deklica že po prvem pogledu spoznala, da ni v krogu znanih jej mladenčev njenega — Branka. Strah obide njeno dušo, rudečica jej oblije lice, temno se jej stori pred očmi. Kakor brezčutna koraka naprej za drugimi tovaršicami.

„Rés, to je najlepše dekle, kolikor sem jih kdaj videl,“ opazi proti svojim tovarišem zali mladeneč, Videški Dragan. „Verjamite mi, fantje! Ko sem bil pri vojakih, videl sem marsiktero deklico po mestih in trgih. Bil sem na Českem, bil sem na Nemsškem, ali takega dekleta nisem videl nikjer. Ne samo devet far, temveč céla naša dežela štajerska ne premore tako krasnega dekleta, kakor je naša Vida!“

Mladenči so verjeli tem besedam. Saj so pa i sami občutili, — in čut lepote je tudi priprostemu kmetskemu človeku prirojen, — da je res lépa Mohoričeva Vida, ali vsaj desetkrat lepša, kakor ktera si koli druga deklica na daleč okrog.

Neskončno jim je dopadala njena šibka, visoka rast. Bila je ravna kakor sveča, tanka kot jela. Ustnice so jej bile rudeče kakor kri, oči modre in obrazek tako vrezan, kakor je najlepša podoba sv. matere božje na Svetih gorah. Po ramah pa ste jej viseli dve dolgi kiti svetlo-rumenih las doli do pasa.

A tudi obnašati se je znala Vida tako prijazno in priljudno, da si je srce vsakega, s komer je le enkrat govorila, takoj za vselej naklonila. Njeno kretanje pa je kazalo nekaj plemenitega, vsaka stopinja nekaj gosposko-vzvišenega. Vse jej je dobro pristojalo, in bila je za vsakega, bodi si star ali mlad, moški ali ženska, jako zanimiva prikazen.

Nikdo bi ne bil pri njenem pogledu spoznal, da je Vida le bolj ubožnih starišev hči in priprosto, kmetsko dekle. A vse to svoje obnašanje imela je Vida po tem, ker je v svojej mladosti mnogo občevala z otroki grajščaka Pontonija.

Grajščak Pontoni je bival blizu Mohoričevih in Cvetkovih. Njegovi dve hčerki in edini sin Vekoslav so se dostikrat shajali v svojih otročjih letih z Vido in Cvetkovim Brankom, bodi si pri Pontonijevih ali pa na Cvetkovem in Mohoričevem domu.

Vida je bila prav živahno dekletce. Nje ni nikdar manjkalo v omenjenem društvu. Včasih je bivala i po cele dni v Pontonijevej grajščini. Tam je imela vsega dovolj kakor lastni grajščakovi otroci. Mladina je igrala po svoje med seboj in se dobro imela.

To veselje je bilo sicer nedolžno, ali v mladej Vidi je vendar vzbujalo nekaj ponosnega. Hči ubogih starišev se je začela nad druge kmetske otroke povzdigovati. Že v mladosti si je bila ona svesta svoje lepote. Ali temu se ne smemo čuditi; kajti domača in tuja gospoda v grajščini je rada in očito pred otroki govorila o Vidinej krasoti ter jo sploh „lepo Vido“ imenovala. Vsled tega pa si je mlado dekletce že domišljavalo, kar itak otroci radi storé, da jej je odločeno — visoko, gosposko življenje. Zatorej se jej je tudi med vsemi domačimi pesnimi najbolj priljubila pesen o mladej in lepej Vidi. Povsod in vselej jo je popévala z neko čudno navdušenostjo:

„Hvala, hvala, lepa Vida!
Kaj si želela, si dobila;
Bila prosta si deklica,
Zdaj pa svetla boš kraljica!“

Ta čut se vsadi Vidi že v prvih dekliških letih v srce, in on jej je tudi ostal, dokler se ni pozneje kot odrastla deklica prepričala o nje-govej ničnosti.

Naravno je bilo tedaj, da je mlada Vida Pontonijevega Vekoslava više cenila nego sosednega Branka ter se le prvemu dobrikala in prilizovala. A tudi otrok ima čut ljubezni v sebi; tudi otroka boli preziranje.

Branko je imel rad svojo mlado tovaršico. A spoznavši, da ona rajši z grajščakovim sinom igra nego z njim, kmetskim otrokom, jel je sovražiti svojega tekmeča. Čestokrat je to mladega dečka tako užalilo, da je popustivši igre in družbo, šel od Pontonijevih sam domú. A na potu se je vlegel v travo ter jokal, sam ne vedé zakaj. Če ga je pa mati poprašala, od kod ima tako objokane oči, tedaj pa je molčal fantek, a nató se skrivši še hujše razjokal.

Vse to pa je poganjalo v Branku kali sovraštva do grajščakovega sina in odločevalo ves Brankov značaj. Dečko je postajal tih in malo-beseden. Nikdar ni sevéda govoril odkritosréno o uzroku svoje žalosti in tuge, temveč vse je zakrival in zatajeval, kar ga je koli žalilo. Zatorej se je pa tudi izogibal druge otroške družbe, domišljujóč si vedno, da ga povsod prezirajo. Ostajal je tedaj Branko bolj sam zá-se ter ni nikdar mnogo maral za tovaršijo.

Njegovo sovraštvo do Vekoslava je stoprav takrat ponehálo, ko je grajščak Pontoni svoje otroke v mesto v šolo poslal. Sedaj je bila mlada Vida brez svojega „kraljiča“ in jela se je zopet zanimati za kmetskega svojega tovariša ter igrala z njim. A kedar koli je prišel grajščakov dijak na počitnice domú, tedaj pa je imel naš Branko žalostne čase; kajti njegova prejšnja tovaršica ni sedaj več marala zá-nj. In teh slabih lastnostij ni bila Vida še kot odrastlo dekle celé izgubila!

Dolgo je že obstajala tajna, a goreča ljubezen med Brankom in Vido. Vse je govorilo o njiju kot o zaročencih. Vida ni sicer zakrivala svoje iskrene ljubezni do premožnega Cvetkovega sina, ali Branko ni nikdar proti živej duši niti besedice zinol o svojem srčnem čutu do Vide. Zakaj on si ni bil svest Vidine zvestobe. Bal se je, da se mu deklica izneveri, ako se jej zopet dobrika mladi grajščak Vekoslav. Branko je poznaval slabe lastnosti krasnih deklet, ki so v obée jako pristopna lepim in prilizjivim besedam visokih gospodov!

In Branko se ni motil v svojih slutnjah. Vekoslav je došel domú, dovršivši pravoslovne studije. Imel je ostati črez zimo domá. A baš to zimo je mislil naš Branko prevzeti gospodarstvo ter se oženiti s svojo Vido. A čím bližje je prihajala zima, tem manj je zorel sklep v Brankovem srci. Dà, Branko je postajal nedoločen, sumničav in ljubosumen. Ves zamišljen je hojeval okoli. Z nikomer ni govoril, prihajal je bled, sploh se je videlo, da mu nekaj srce teži. Vzlasti današnja nedeljo je bil pobitega srca. Goreče je molil v crkvi, naj ga Bog reši vseh hudih slutenj. Ali on ni našel danes nobenega tolažila. Vedno mu je playala pred očmi podoba, ktero je gledal sinoči. Videl je, kako prijazno je v mraku pri studenci govoril Vekoslav z Vido. Gledal je, kako nežno jej je mladi grajščak podal roko in napósled še deklicó objel okoli pasú. . . In to bi naj bila njegova nevesta, to njegova — žena?!

Take podobe in misli so mu rojile po glavi, ko stopi danes iz cerkve. On ni videl prijaznega solnca, ki je z gorkimi žarki oživiljalo zemljo. On ni čutil, da se taje sneg in lijejo kaplje od strehe, kakor se solzi njegovo srce vsled hudih, a nezapodadnih bolečin. Trpel je naš mladeneč neznosne boli v svojih prsih, a prenašal jih je junaško. Ne usta in umolklega grla glas, temveč le bled obraz in temen pogled je izdajal njegove srčne bolesti. Med tem ko so drugi tovariši veseli pogledovali deklince prihajajoče iz cerkve, slonel je on ob zidu cerkvenem. Opazil je Vido, ko je stopila iz cerkve. Srce mu je trepetalo. Čut veselja se mu zopet vzbudi v prsih, ko zagleda to krasno lepoticco. Milo in otožno zre za njo. Njegovo oko se ne gane. Mirno kakor zid sloni, oči uprte na svojo . . . nevesto. Izmed vse množice vidi le njo, njo samo!

A hipoma se strese, život mu trepeče, v obraz obledi. Kakor da bi ga bil strupeni gad piknol v nogo, odskoči zdaj Branko od zidú, prozine se skozi množico ter izgine hipoma iz gneče. Tovariši ga stoprav zdaj zapazijo. Kličejo ga, ali on ne sliši njih glasú. Kakor brezumen hiti naglo naprej po stranskem potu prek polja navzdol proti domu.

„Kaj pa je Branku, da dirja kakor da bi bil brez uma?“ vpraša eden tovarišev svojega soseda.

„Ali ne vidiš ničesa?“ odgovori Videški Dragan. „Poglej, kako ponosno in radostno stopa mladi grajšček Pontoni zraven Vide. Kako se jej dobrika in prilizuje! Sevéda zali plemič dopada takim deklincam bolj nego nas, kmetskih fantov eden! Ali bojim se, da ne bode Vida nikdar grajščakinja. Taki gospodje poznajo le deklince, dokler so mlade in lepe, a ko se jim osiplje veneč mladostnih rož, tedaj jih pa nočejo poznati več. . . .“

Marsiktero dekle nam je že spačil ta grajski mladič, a sedaj poskuša svojo srečo celo pri našej Vidi. Gorjé mu, ko bi bil jaz Branko. Stresel bi ga, da bi mu zobje popadali iz čeljustij. Ne spoljubilo bi se mu več, pohajkovati za poštenimi kmetskimi deklincami!“

Vsi tovariši so se z njim vred kar grozili nad gosposkim vsiljenceem. Ako bi jim bil sedaj mladi Pontoni prišel v roke in bila bi noč, zrahljali bi mu obisti ter ga vrgli na pol zbitega v cestni rov. — —

Cvetkova mati še ni bila pripravila južine, ko prisopiha Branko domú. Trdnih korakov stopi érez prag, hišna vrata zaloputne za sobój, da so klepetale šipe na oknih, in se vsede za mizo. Nikogar ni bilo v sobi, da bi ga bil motil v njegovih mislih. Le mati pogleda skrivši skozi majhen prodorec iz kuhinje v izbo, da vidi, kdo je prišel tako krepkih korakov v hišo. In sedaj opazuje, kako si briše razburjen njen Branko potno čelo, kako se iskrijo sinu oči, kako mu usta same jeze in strasti trepečejo. Zdaj se prime za čelo, kakor da bi ga bolela glava, zdaj udari zopet z vso močjo po mizi, kakor da bi se hotel tako iznebiti

svojega neljubega nasprotnika. Tudi govoril je nekaj Branko tako kretajoč, ali mati ni mogla razumeti zamolklih glasov. Napósled pa položi glavo na mizo, razprostre široma roki po njej, in tedaj leži tú, kakor da bi spal, dokler ne pride mati sama v izbo.

„Ali spiš, Branko?“ nagovori ga mati stopivša v sobo.

Pri teh besedah se vzdrami sin, privzdigne kakor iz sanj hipoma glavo od mize in se zravná. Solze, svetle solze so mu lesketale v objokanih očéh. Milo pogleda svojo mater, in ta pogled je izražal vse njegovo gorjé. Globoko v srce pa je segala materi žalostna podoba njenega Branka. Ona je slutila, kaj čuti njen edini sin. Zatorej ga vpraša:

„Moj Bog, kaj Ti pa je, Branko? Pa vendar ne jočeš. Kaj se Ti pa je zgodilo, Branko? Za božjo voljo govori!“

„Ne prašajte, mati! Da bi ga le gromska strela iz jasnega neba vrezala, tam ko je! Povém Vam, mati, ako bi ne bilo greh, jaz bi mu kar glavo in prsi zdrobil, in ne hodil bi nikdar več za poštenimi deklicami.“

Čudno je zrla pri teh besedah mati svojega sina. Nikdar ga še ni videla tako razjarjenega. Zbala se je celó njegovih žarnih očij. Zakaj ona je dobro vedela, da je njen Branko ravno tako nagle in hude jeze, kakor je bil rajuki njegov oče. Bog mu daj lahko! Tudi on se je dal dostikrat razjeziti, a tedaj je razsajal, da ni bilo bivati z njim. In ta nesrečna jeza ga je tudi spravila prehitro v hladni grob. Rajuki Cvetko se je bil enkrat hudo skregal. Prišedši domú, bila ga je sama togota. Da si pa jezo uteši, pograbi čašico hladne vode ter jo duškoma izpije. Od tistega časa pa je bolehal Cvetko in nató tudi kmalu umrl!

Take misli so rojile materi po glavi, ko jame sin srditih korakov hoditi po sobi gori in doli.

„Le nje, le nje, mati, ne morem razumeti. Pred vsemi ljudmi se mu laska in dobrika. Pred celim svetom kaže, da je srečna, ako se le kak lahkoživec poniža, govoriti z njo, a vé pa dobro, da jo jaz . . .“

„Kaj se Ti je pa zgodilo, Branko?“ pretrga mu mati besedo. „Ne bodi tako silno razburjen, potolaži se!“

Mati je na vse strani prigovarjala sinu, naj se umiri, a njene besede so ostale brez vidnega uspeha. Dolgo je še Branko zmerjal in se togotil nad mladim grajščakom, hodéč po sobi sem in tja, a stoprav ko mu prinese mati obed, začne jej pripovedovati, kaj ga je danes tako užalostilo.

„Bodi pameten, Branko,“ pomirjuje ga mati. „Zakaj bi se zavoljo tega tako jezil?! Najmanj pa smeš njej oponašati, da govori z njo grajščakov Vekoslav. Ako bi Vida ne bilo pošteno in lepo dekle, še pogledal bi je on ne. Deklici pa tudi dobro déne, ako kdo prav prijazno z njo govori. Saj vé, da si Ti proti njej bolj oduren, kakor pa ljubezniv!“

Ko smo bili zadnjič na crkvenem shodu v sosednej fari, govoril si Ti le malo z njo. Nekako zamišljeno si hodil zraven nje. Drugi so jej

kupovali raznih darov in majhnih lepotic, a Ti sam pa nisi mislil na tó, da bi jej bil skazal kako nedolžno veselje.“

„Jaz pač tega ne morem. Meni ni dano, da bi se prilizoval in dobrikal deklicam, najmanj pa takemu dekletu, o katerem mislim, da bode enkrat moja žena. Ktero dekle hoče priti na naše posestvo, to mora imeti ljubav do mene v sreči ter čutiti čisto, nesebično ljubezen do svojega prihodnjega moža. A dobrikal in prilizoval se ne bode Cvetkov Branko nobenej. Rajši pa ostanem sam. Tudi brez žene se more gospodariti. Boljše je, da se sam ubijam s posli in posestvom, nego pa, da bi si še moral beliti glavo z nezvesto ženo!“

„Ti si strašen čudak, Branko. Daj si vsaj nekaj dopovedati. Danes si kakor ogenj v strehi. Poslušaj me mirno in preudari, ali imam prav ali ne.“

Vida in Ti sta si že dolgo na roko. Vsi vémo, da se rada vidita, in jaz sem trdno prepričana, da Te dekle v istini tudi ljubi. Že kot otroka sta se rada imela, in Vajina otroška ljubezen še tudi v mladeniških letih živi.

Moja in rajnkega Tvojega očeta — Bog mu daj lahko — iskrena želja je bila, da pride Vida k nam za sneho. Boljše gospodinje od nje ne moreš dobiti nikjer na daleč okrog. Bogata rés da ni, ali ona je pridna, in to velja dandanes več nego bogastvo. Tudi prebrisane glave je, in ona bode s svojim bistrim očesom gospodarstvo izvrstno vodila. Ali tudi dobro srce ima to dekle, a to je za srečen zakon neobhodno potreba. Če se jej pa kdo véasih prilizuje ter se jej skuša prikupiti, temu pa ni ona kriva. Saj ne more ona sama nič zató, da je lepa. Krasne deklice so pa vedno mnogim skušnjavam podvržene. Desetkrat večja pa je čednost lepega dekleta, ki se svojim prilizovalcem ustavlja, kakor pa krepost onih deklic, ki nimajo v svojem življenji nobenih skušnjav pretrpeti!“

„To je vse prav, mati,“ odvrne Branko, ki se je bil med tem že pomiril. „Ali jaz ne morem trpeti, da govori tolikrat Vida z mladim grajščakom in hodi celó od erkve sama z njim. Strašna slutnja se me poloti, kedar jo koli vidim z Vekoslavom. Mojega srca se polasti neka notranja bolešt, in to mi greni celo življenje. V teh svojih bolečinah pa se celó bojim, da bi se znal enkrat spozabiti, in reči Vam moram, mati, da bi že bil mladiča ugonobil, ko bi vedel, da si moja duša s tem činom ne nakoplje vnebovpijóčega greha!“

„Bog Te obvaruj takih mislij, Branko, in sveta mati božja! Kam si zabredel v svojej togoti in jezi! Pomisli, da čuva najvišji sodnik nad nami, Branko. Bog ne zadeni, na kaj takega le misliti!“

„Vi lahko govorite, mati, ker ne poznate mojih bolečin, ker ne véste, koliko in kako trpim. Po celé noči ne morem zatisnóti očesa,

tako me dostikrat peče in skeli tú v prsih. Vedno pač mislim, da me Vida le navidezno rada ima, a v resnici pa da je udana svojemu mladostnemu znancu in prijatelju Vekoslavu. Že kot otrok me je čestokrat prezirala in dajala onemu prednost, ne meni. A Bog ne daj, da bi mi tudi moja mladeniško ljubezen, moje pravo moško ljubezen tako povračala. Jaz véim, da je Vida lepa, kakor nobena deklica tu blizu ne, ali ravno njene prevelike krasote se bojim. Dostikrat sem slišal, da je ženska lepota že marsiktereга moža v nesrečo spravila, in tako bi lahko i mene in tudi — njo!

Zatorej se pa grajskega mladiča kolikor mogoče izogibljem. Če vidim njo govoriti z njim, izognem se obéma, da me ljubomorna strast ne prevzame in si sam nesreče na glavo ne nakopljem. A zdaj imam tega dovolj. Še danes hočem storiti vsemu konec. Proti večeru grem kar k Mohoričevim in bodem takoj z njo in njenim očetom govoril odločno besedo!

„To je edino, kar Te reši vse nadloge in vsake nesreče,“ pritrjuje mu mati. „Tudi jaz bi že rada imela sneho v hiši. Saj vidiš, da se že staram. Moje moči pojemljejo od dne do dne. Dve leti že sama s Tebój gospodarim, a to ni kaj si bodi, biti ob enem gospodar in gospodinja tako velikemu posestvu.“

Idi torej takoj dréve k Mohoričevim in dogovori se z njimi. Božič je hitro tukaj, in nató naj bode gostija. Če vidi dekle, da Te je resna volja, to zimo oženiti se z njo, tedaj pa se bode, verjami mi Branko, izogibala vsake Tebi neljube tovaršije. Ti si potém prost vseh srčnih bolečin in moréčih slutenj, in še to zimo se začénja zá-me in zá-te novo življenje!

Med takimi pogovori je popoldan hitro pretekel in prišel je večer. Branko še pogleda k živini, ali je vse v redu; kajti v nedeljo se posli radi zamujajo od doma, in gospodarju je še tem bolj treba vestnemu in pazljivemu biti. Nató pa se napoti polagoma s svojim velikim domačim psom proti Mohoričevim.

Na pragu Mohoričeve hiše pa je ob tem času slonela temna prikazen, zavita v črno haljo. Bila je Vida. Tesno se je zavijala v svojo ogrinjačo, da se zime ubrani. Tužno je bilo danes deklici pri srci. Célo popoldne je bila nekako zamišljena. Vedno so jej prilizljive besede Vekoslavove rojile po glavi. Da si pa razvedri temno čelo in ohladi vročo glavo, gre ko se je storila noč, na hišni prag in ondi premišljuje na samem svojo osodo in o svojem bodočem življenji.

„Kaj naj storim? Ali mu smem verjeti?! . . . Za ženo me hoče vzeti, — tako mi je danes zagotavljal — ako mu darujem svoje sree. Vse hoče zá-me storiti, vse žrtvovati, celó svoje življenje hoče zá-me tvegati. — dá, tako je govoril. In njegove oči so iskriale, kakor zlato

solnce na modrem nebu; njegove besede so donéle ljubo in sladko na uho, kakor žubori vodica v čistem potoku skakljaje navzdol po okroglem kamenčji črez hrib v plan.

Nocój ga naj pričakujem! Nocój mu naj povém, ali čutim zá-nj v sreči kaj deklíške ljubezni! Nocój mu naj razodenem, ali še tli v mojej duši iskrica one mladostne ljubavi, ki je naju nekdaj otroka še osrečevala?!

Pri teh mislih se deklica zravná, in neka groza spreleti njeno telo. Ona se strese na celem životu, kakor da bi se bila prestrašila zadnjih besed in njih pomena.

„Ne, tega ne! Ljubezni ne čutim nobene do njega v sreči in je tudi ne bodem! Moje srce je edino le Branku odločeno. Le zá-nj gorim, le zá-nj hočem živeti!

Ako bi imel moj Branko le nekaj one ljubezni v sreči do mene, kakor Vekoslav, ako bi mi on le nekaj udanosti kazal, oklenola bi se ga za celo svoje življenje ter bila srečna, celo srečna z njim. Ali sedaj se ga bojim, če ga tudi ljubim, — strašim se ga, če mu tudi darujem srce in dušo!

Danes je kakor divji in zbežan hitel od cerkve domú. Še pogledal me ni. Neznosno mu je bilo videti, da me spremlja grajščakov sin in da moja lepota tudi pri gospodi nekaj veljá! — Zakaj me pa ni on počakal v gruči onih mladenčev, ki so stali pri cerkvenem izhodu?! Ali me ne ljubi več, ali se me sramuje?! — Že tri leta obstaja skrivna ljubezen med nama, ali nikdar mi še ni zinol besedice, da goji njegovo srce gorečo ljubav do mene!

A zadnji čas pa, ko je došel Vekoslav domú, izogiblje se Branko vidoma mene in njega. Kaj pomeni to? — Ali je iskra njegove ljubezni do mene ugasnola, in se njegova udanost izpremenila v zaničevanje in sovraštvo?! — Kteremu naj tedaj zaupam, njemu ali —“

„Meni,“ konča moški glas zadnje besede, ktere je deklica na pol glasno govorila pred se, menéč da je sama.

„Meni zaupaj, le meni,“ še ponavlja enkrat znani glas, ki ga je šepetal v temi — naš Branko. Tihó se je bil priplazil k oglu ter poslušal deklico, ki je mrmraje tožila o svojej osodi, a le zadnje besede je bilo Branku možno razumeti.

Prestrašena skoči Vida po konci ter odvrne vsa prepadena: „Ali si Ti, Branko? . . . To je pa kaj novega, da prideš zopet enkrat k nam. . . Tebi naj tedaj zaupam, praviš? — Saj me ne maraš več. Še celo izogiblješ se me. Zastonj so Te danes iskale pri cerkvi moje oči!“

„Iskale so mene, ali našle so nekoga drugega,“ pristavi pikro mladenec ter nadaljuje: „Zdi se mi, da se je ogenj Tvoje ljubezni do mene ohladil, odkar se Ti drugi dobrikajo in prilizujejo! Sevéda gosposko

obnašanje ugaja bolj neizkušenim deklicam, kakor pa odurno — kmetskega mladenča!⁴

„Ti se motiš, Branko,“ odvrne mirno Vida. „Ti me krivo sodiš. Jaz se ne morem izogibati Vekoslava. Saj mi ni nič žalega storil. In če z menoj govori, to pa tudi nič hudega ni. Za njegove sladke besede pa itak ne maram, in one ne najdejo nikakega odmeva v mojem srci. Danes se mi je res pridružil gredóč od cerkve, ali to mi je bilo jako neljubo. Zakaj jaz véim, da svet ženske le po zvananjem sodi in si pri vsakej priložnosti hitro o njih le najhujše stvari domišljuje.“

Dokler ne vé Vekoslav, da ni moje srce več prosto, dotlej se mi bode približeval in dobrikal. Ako pa bode enkrat vedel, da sem se udala, tedaj me pa gotovo ne nadleguje več. O tem sem prepričana, in jaz bi tudi nikomur ne svetovala, da se mi še potém prilizuje.“

„Vse to se mora takoj zgoditi, ako mi je še Tvoje srce kakor nekdanj naklonjeno. Ali povém Ti, Vida; ako bi še tudi potém ne nehala njegovo pohajkovanje za Tebój, ko si očito moja nevesta in žena, tedaj pa gorjé njemu in gorjé — Tebi!“

„Ne boj se, moj Branko,“ tolaži ga deklica. „Nikdar Ti ne bodem dajala povoda, da bi se jezil in togotil nad menój. Le Tebi bodem izročena, le zá-te bodem živela. Lajšati Ti hočem življenje ter razganjati kakor gorki solčni žarki gosto meglo skrbij raz Tvojega čela.“

V znamenje svoje iskrene ljubezni poljubi nató Vida svojega ženina, in obádvá stopita potém roko v roki drzé v hišo.

Dolgo so se pogovarjali nocój Mohoričevi in Branko. Določilo se je v ozkem domačem krogu, da se hitro po božiči vrši gostija. Pogovorili so se na tanko, kaj mislijo vse pripraviti in kdaj se peljejo v bližnje mesto hale nakupovat. Tudi svatje so se imenovali, ktere naj ženin in nevesta povabita na svojo ženitev.

Hitro in veselo je ta večer v Mohoričevj hiši pretekel. Kar so že vsi dolgo pričakovali, to se je vendar enkrat zgodilo. Branko je prišel v istini po Mohoričevo Vido, ubožno ali lepo in pridno deklico. Vsem se je bralo čisto veselje in neskončna radost raz lica, le Branko, ženin sam, bil je še zmirom nenačadno zamišljen.

On ni toliko mislil na ženitovanje kakor njegova nevesta, niti na balo kakor Mohoričeva mati in oče, temveč Branku je plavalá pred očmi podoba grajskega plemiča. — Ali mu bode Vida rés zvesta? Ali čuti rés njeno srce to, kar njena usta govoré? Ali mu ne bode nikdar lepota njegove žene grenila življenja? Ali ga ne bode notri do hladnega groba mučila ona bolezen in strast, ki jo imenujemo ljubosumnost?! . . .

Danes je poskusil grenko kupo svojega trpljenja; danes je prvokrat želel, da bi ne bil med živimi; danes se je prvič kesal, da je videl kdaj svojo lepo prijateljico . . . in danes — ta nesrečni dan — odloči on tudi

svoje prihodnje življenje, danes si izvoli za celo bodočnost svojo tovaršico — nevesto in ženo! Koliko veselja, koliko bridkosti vzame v teh trenutkih seboj iz te hiše na svoj dom in v svoje življenje!! . . .

Take misli so delale Branka otožnega. Tiho se je poslovil pozno v noči od svoje neveste in njenih starišev. Na oknu Vidine spalnice pa se prikaže luč, in nevesta, srečna Vida mu še enkrat želi v slovo: Lahko noč, dobro spavaj!

Branko se odpravi domú. Bilo je že proti ednajstet uri v noči. Zamišljeno koraka naprej. A kar na enkrat ga vzdrami lajanje njegovega psa, ki je bil nekje za njim zaostal. Branko postoji. Vse utihne. Strašna slutnja se poloti njegove duše: On je mislil v tem trenutku na Vekoslava. Kakor k zemlji priklenen obstoji in si ne upa ne naprej ne nazaj.

Kaj naj stori?

Iz te zamišljenosti ga vzdramijo nočni glasovi. Od daleč se začuje znano mu petje. Zdelo se mu je, kakor da gredó blizu tú mimo njegovi znanci in prijatelji vasovat. To ga ohrabri, on zažvižga psu, a ni ga od nikoder.

To postaja Branku še bolj sumljivo. Napoti se tedaj nazaj proti Mohoričevej hiši. V Vidinej spalnici pa ugasne ravnokar luč, in gosta tema je zagrinjala zemljo in nebo. Niti zvezdice niti druge bliščeče svetlobe ni videl v célej naravi. Vse je bilo tiho kakor v grobu; tudi petja glas je umolkol.

Do kakih trideset korakov se približa Branko Mohoričevemu domu. A tu postoji ter pazno posluša. In zdaj se mu zdi, kakor da bi pod oknom Vidine spalnice škripal sneg pod stopinjami nočnega vasovalca. Vsak sum pa povekšuje pozornost človeških čutov, osobito pa še, ako mu objeda srce — črv ljubosumnosti in sovraštva.

Še bolj oprezno stopa Branko naprej. Ne opazovan pa počene, blizu prišedši, na mrzli sneg in tú kuči dve gubé kakor divja zver čakajoča v noči na svoj plen.

In sedaj sliši tih in mil glas: „Vida, prekrasna Vida, ali ne čuješ?.. Odpri mi okno in poglej sèm na Tvojega — nesrečnega — Vekoslava!“

Ali okno se ne odpre. Vida ne sliši ali ni hotela slišati glasú nočnega vasovalca.

Branku pa zavre kri v žilah, srce mu trepeče, pesti se mu krčijo, in kakor ljuti lev je že hotel skočiti na svojega nasprotnika ter ga pobiti na tla, ali vendar ga ustavi za trenotek še misel: „Počakaj, da vidiš, ali Ti je Vida zvesta ali ne!“

Zopet zasliši Branko iste besede kakor poprej. Zopet čuje, kako prosi mladi grajščak, naj mu prekrasno dekle odpre okence ter ga le z eno sámo besedo osreči

In zdaj zaskriplje okno. V črno ruto zavita prikaže se Vida na njem. Radostno šepetaje pa govori deklica z milo donečim glasom v temno zimsko naravo:

„Ali si Ti, moj —?“

„Dà, jaz sem, Tvoj Branko!“ zarjove strastno hripav moški glas. In kakor se obstreljeni lev besno zažene na svojega sovražnika in ga s podvojeno, nepremagljivo močjo podere na tla, tako skoči Branko iz svojega zatišja na nočnega vasovalca ter ga zgrudi, zgrabivši ga za ožrelo, mahoma na trda tla. Ali kakor se izvije kača svojemu napadalcu hipoma in zvijačno iz jeklenih okov ter švigne kakor strela po konci, tako je v trenutku stal tudi Vekoslav zopet na nogah in skočivši za nekaj korakov nazaj, potegne iz žepa samokres ter vzklikne:

„Nazaj od mene, kmetski predrzneš! Ako me ne pustiš na miru, sprožim takoj svoj samokres, in konec Te je na veke!“

To začuvši pa zažene Vida obupen krik, da se je daleč tja po temnej noči razlegal nje glas, ter omahne prestrašena na tla.

Njen klic in vik pa so čuli bližajoči se mladenči, katerih petje je donelo prej Branku na uho, in takoj so bili pred Mohoričevo hišo.

„Pojdite mi na pomoč, tovariši!“ zakliče glasno Branko. „Grajšćakovega mladiča sem tukaj le zasačil. Sodite tudi Vi o tem nočnem pohajkovalci, ki krade poštenim deklicam čast in dobro ime. A bodimo oprezni; on je že nastavlil ná-me svoj samokres ter žuga ustreliti me, če se mu približam.“

„Samo sproži naj, če si upa!“ zagrmí na ves glas Videški Dragan. Ta se ni bal ognja in krogle, ki švigne iz samokresa: kajti slišal je že bučati in žvižgati svinčenke iz jeklenih žrel sovražnikovih topov in pušk na krvavem bojišči. Kri mu vzkipi pri teh besedah v žilah. On misli, da je v krvavem boji pred sovražnikom, in kakor brez uma zakadi se v nasproti stojéčega grajšćaka.

Ta pa se zvrne ob njegovem naskoku kakor kamenita soha na tla, in v istem trenutku počí tudi samokres, ali k sreči je vzel krogla svoj pot proti neizmernemu nebeškemu oboku!

Strel je vzdramil Vido iz omedlevice. Hipoma se zavé, a menéca, da je Branko smrtno zadet, priteče vsa zbegana in bleda kakor smrt, mršavih las in udrtih očij, pod milo nebó in tú vzklikne obupno:

„Branko, kje si Branko? Ali si zadet?“

V tem trenutku pa razsvetli temno pozorišče luč, kojo v roki držéc je ravno stopil Vidin oče iz hiše na prosto. Vida spozna sedaj Branka ter se ga oklene okoli vratú, in na njegovih prsih se razjoče potém deklica od samega veselja, vidéc, da še njen ženin živi.

„Pomiri se, Vida. Mene kakor druge je sam Bog obvaroval vse nesreče. Temu hudobnežu pa zdrobimo kosti, da se mu ne bode nikdar več zljubilo, hoditi v nočéh klicat moje neveste!“

Izgovorivši pa poklekne na tla in izdere Vekoslavu, na čigar prsih je klečal Videški Dragan, izstreljeni samokres, rekóč:

„Iz tega ne bodeš Ti nikdar več ná-me streljal. Vzajem si ga sebój v spomin na nocójšnjo noč!“

Te besede je še slišal Vekoslav, a potém ga zapusti vid in sluh. Pod orjaškim telesom Videškega Dragana čutil je kmalu šibki grajščak, da se mu približuje konec življenja. Oči so mu že stopale iz jamic, usta so se mu penila in krvavela, Vekoslav se je boril s smrtjo. Le zdaj pa zdaj je še rohnel zamolklo iz njegovega grla obupen glas:

„Vida, reši me, reši me! Ne zadavite me . . . Sapo mi zapira . . . Jaz umiram!“

Pri teh besedah pa strepeta deklica na vsem životu. Mrzel pot jej stopi na čelo, groza jo obleti. Misel pa, da umira Vekoslav zavoljo nje, stori jo obupno. A v tej obupnosti čuti v sebi čudovito moč, in kakor da bi hotela sama sebe rešiti smrti in pogubljenja, zažene se kakor tigra na Dragana ter odtrga železne njegove roke toliko od Vekoslavovega grtanca, da je mogel ta za trenotek zopet dihati.

„Ne ubijajte človeka, ki ni nič pregrešil. Ne prelivajte krvi tú pred našo hišo, ki je še čista vnebovpijóčega greha!“

In zdaj se nagne ona sama nad nesrečnega Vekoslava ter brani samosvestno klečé svojega nekdanjega prijatelja.

„Tú sem zdaj jaz, med Vami in Vekoslavom. Kdor položi roko na njega, ta udari mene; kdor njega ubije, umori tudi mene! Nazaj nesrečneži!“

In to je govorila Vida s tako odločnim glasom, da so se vsi zavzeli. Izgovorivši pa porine Dragana siloma nazaj raz prsij obnemoglega grajščaka. A nikdo si ni upal ustavljati se njenim besedam, njenim rokam. Tudi močni in korenjaški Dragan je kar strmel nad Vidinim zapovedujočim glasom ter vstal molčé raz prsij ubogega mladenčca. Prepričani so bili vsi, da bi v svojej razburjenosti darovalo dekcle, ako treba, tudi lastno življenje za Vekoslava.

„Pomiri se, Vida!“ tolaži Branko svojo nevesto. „Jaz sem Ti porok, da se nikdo več ne dotakne njega.“

Vida je zaupala besedam svojega ženina in vstala. Nató pa še hoče pomagati Vekoslavu, da vstane, ali on se ni več zavedel. Kakor mrtev ležal je tú na hladnej zemlji, in kri in pene so se mu cedile iz ust.

Prestrašeni vzdignejo potém mladenčci ubogega grajščaka ter ga zanesó v Mohoričevo hišo. In tú mu je polagala Vida obeze, v močno staro vino namočene, na čelo in sence, Branko in drugi pa so mu drgali

otrpueni život, da ga obudijo k življenju. In k sreči, Vekoslav se rés proti jutru zavé, in potem ga pelje Vidin oče na pol pobitega in obnemoglega domú k njegovemu že staremu roditelju, grajščaku Pontoniju. A Branko je drugi dan zastoj iskal in klical povsod svojega priljubljenega mu psa. Nikjer ga ni mogel zaslediti. Stoprav érez nekaj dnij so ga našli v klanci za grmovjem blizu Mohoričevega hleva, a bil je — otrovljen!

(Dalje pride.)

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal Jos. Freuensfeld.

I.

1. Zlati očenaš.*

Ti sveti zlati očenaš,
 Kí ga je molio san Bog naš.
 Marija ga je túdi mólila
 Po svojen sveten raji,
 Po svojen sveten domovanji.
 Ona ga je mólila tak lepó,
 Ka se je čúlo gor v sveto nebó,
 No ga je čúla sama sveta Trojica.
 Z nebés sta bla póslana anjgela dva,
 Anjgela dva, Kerubima dva.
 Marija jidva je pitala:
 Kaj sta doletela anjgela dva, Kerubima dva?
 Midva sma doletela dol na zemljó
 Po mater svetó,
 Ka bi jo nesla gor v sveto nebó.
 Anjgela dva, Kerubima dva
 Sta delala zlato trūžico,
 Z zlatimi klinécki zbijala,
 S svilnatimi robécki povijala.
 Anjgela dva, Kerubima dva
 Sta jo nesla po vozkih stezicah,
 Sta jo nesla po vozkih mejicah,
 Sta jo nesla po hladnoj senčici.
 Tan so cvele same romene rožice.
 Marija je prvo rožico vtrgala,

* Povedala „Franciška Podgorelec“, imenovana „slepa Franca“, beračica od Svetinj blizu Ormoža. Žena je stara nad 60 let in rés slepa ter ne zna ne pisati ne čitati in tudi nikdar znala ni. „Zlat. očenaš“ in „Jez. muk“ pa ni pevala starka, ampak pravila mi jih je v takih prenehljajih kot kakšno pesen. Zapisano je vse tako, kakor je pripovedovala beračica.

Marija jo je dišala,
 Mariji je slišala.
 Marija je drugo rožico vtrgala,
 Marija jo je dišala,
 Mariji je slišala.
 Marija je tretjo rožico vtrgala,
 Marija jo je dišala,
 Mariji je slišala.
 Anjgela dva, Kerubina dva
 Sta nesla Marijo pred peklenške vrata,
 Tan sta jo doj djala.
 Marija je prvokrat potrkla,la,
 Hujdoba je zamrmrala;
 Marija je drugokrat potrkla,la,
 Hujdoba je huje zamrmrala;
 Marija je tretjokrat potrkla,la,
 In vrata raznesle so se na vse falate.
 No je rekla Marija:
 Hote duše vse k meni
 No se printe vse za moj sveti plašč.
 Vse so se prijele za njeni mili plašč,
 Samo tri so se ne.
 Marija je pitala prvo dušico:
 Kaj je tebi, prva duša,
 Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
 Ti bi šla z menoj v nebesa.
 Sveta ste vi moja mati!
 Kak bi se jaz vašega svetega plašča prijela,
 Da sen očitna grešnica,
 Da sen oče in matere vmorila!
 Marija je pitala drugo dušo:
 Kaj je tebi, druga duša,
 Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
 Ti bi šla z menoj v nebesa.
 Sveta ste vi moja mati!
 Kak bi se jaz vašega milega plašča prijela,
 Da sen očitna grešnica,
 Da sen brata no sestro vmorila.
 Marija je pitala tretjo dušo:
 Kaj je tebi, tretja duša,
 Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
 Ti bi šla z menoj v nebesa.
 Sveta ste vi moja mati!
 Kak bi se jaz vašega milega plašča prijela,
 Da sen očitna grešnica,
 Da sen na Boga scagala,
 Za mé Bog ne mara.
 Marija je šla z dušami pred nebeške vrata;
 Tan je rekla: Peter, odpri vrata,
 Nebeška kraljica gre z dušami!

Marija je šla z dšicami
 Po svojen svetlen raji,
 Po svojen dugen domovanji.
 No se ogledala na desno stran
 In zagledala na desnoj strani
 Svojega ljubljenega sina.
 No je pitala svojega ljubljenega sina:
 Kaj 'š ti meni da,
 Ka sen ti dše dopeljala?
 Tško ga jih nikdar ne biló,
 Pa jih tšdi ne bi biló,
 Či jih jaz ne bi dopeljala.
 Mati vi moja ljubljena!
 Jaz 'man dve kraljestvi,
 Eno 'de moje, eno 'de vašo;
 Kaj bode vašo, to bode moje,
 Kaj bode na zemlji odvezano,
 To 'de na nebi odvezano;
 Kaj 'de na zemlji zavezano,
 Bode na nebi zavezano.

2. Jezusove muke.

Povedala ravno ista Frančiška Podgorelec.

Jezusa so zgrabili v paradiži
 In so ga gnali v Jeruzalemsko mesto.
 So se ž njega špotovali,
 So mu ploske dávali!
 Kodik so njega gnali,
 Povsodik so pune stopinje krvi nastale.
 Tan se je znajša en človik,
 En stari jud;
 Tan se je znajšlo eno drevo,
 Ki je sedennosedendeset let v vodi ležalo.
 Judje so drevo vñ potegnoli.
 Ti prvi je odgovarja:
 Križ je velki, Jezus pa mali.
 Ti drugi je odgovarja:
 Škoda nan je križa rezati,
 Leži nan je Jezusa nategnoti.
 Močno so Jezusa nategnoli,
 Ka se je strosilo nebo in zemlja,
 Vse pečine in zidine so razpokale,
 Niti mesca, zvezd no sunca né blo.
 Njegove žilice so se nategnole,
 Njegovi sklepeki so pokali od veke muke.
 No so ga gnali na goro Kalvarijo.
 Težek je bia njegov križ,
 Močno so ga s trujon kronali,
 Močno so ga gajžlali.

No so njegov težki križ mu malozili,
 Na njegove svete rane.
 No je proti nebeškemu očetu:
 Oča moj ljubljeni, mati moja ljubljena,
 Jaz še čen enok tak bridko muko pretrpeti,
 Kako zdaj že trpin,
 Kak eno pravično dūšo pogibiti.
 Marija je suzice takala,
 Kak so lepe vinske jagode,
 Za svojega ljubljenega sina.
 Marija je prnesla en beli robček
 Ino je štela sinoki suzice obrisati.
 Jezus pa je reka:
 Johanes, pelaj ovo ženo v kraj!
 Sinek moj ljubljeni,
 Do zdaj sen bila tvoja mati,
 Zaj pa sen ti ena ljudska žena.
 Mati moja ljubljena!
 Či bi jaz van reka,
 Ka ste vi moja mati ljubljena,
 Van bi sreč na dvoje razkolilo
 Od preveke žalosti.
 Stopte vi pod moj križ,
 Poberte vi moj sveti plašč,
 Poberte vi moje tri kaplje krvi,
 Ki 'do pale z mojih ran.
 To prvo 'te nesli na šūroko polje,
 Kde 'de rasla romena pšenička,
 Bodo se hoštihe delale,
 Bodo se grešniki spovedávali,
 Na moje bridke muke zmišljavali.
 Drugo 'te nesli na vinsko goro,
 Kde bode rasla vinska rozga,
 Na vinski rozgi romeno vinčee,
 Bodo mešniki meše mešivali, se napajali
 In grešniki na moje bridke muke zmišljavali.
 Tretje 'te nesli v zeleni pūngrad,
 Kde bodo rasle vse fele rožice, vijolice, lelje:
 Bodo pri svetih mešah dišale,
 Bodo se grešniki spovedávali,
 Na moje bridke muke zmišljavali.

Národne pripovedke.

Priobčnje *Mat. Valjavec.*

1. Mačuha i pastorka.

(Ludbreg.)

Tak je bila jen pot jedna mati, koja je imela svoju čer i pak pastorku, koja je bila vnogo lepša od njene čeri. Ta žena bila je nenavidna svoji pastorki pak jo je na vek špotala a na zadnje ji je rekla: hodi, ti grdoba, od moje hiže kam god znaš. Pastorka pobrala je na njeno zapoved 'se svoje robje pak je odišla od svojega očéinskoga doma. Gđa je ona tak po potu išla, našla je v jeni grabi mačka, koj je vre verkaval, no gđa je njo spazil, pital jo je, da kam ide. A ona mu je odgovorila, da ide po svetu. Na to reče maček: idem i ja s tobom. Ona ga je vzela. Kak so ovi dva dale išli, došli so do jenoga psa, koj je nje isto tak pital, kak i maček. I njega je sobom vzela. I još je našla jenoga kokota, i njega je sobom vzela. Vezda so išli išli ovi četiri i došli so do jenoga zakletoga grada. Gđa so tam došli, prosila je pastorka one, koji so tam bili, stana, a oni so ji odgovorili: kak bi ti mi mogli stana dati, koji sami ne mrejo čez noč vu ovem gradu ostatei, kajti dojdeju saku noč duhi ružit. No ona je rekla, nek je samo pustiju, da bodo oni z božjom pomočjom vre prenočili. Oni so jim dopustili. Pastorka je odišla ve v jenu hižu svojemi živinami pak si je v jen kot legla. Gđa je vre bilo jedenajst vur po noči, počelo je nekaj ružiti i na jen pot okolo dvanajste vure došli so duhi. Pastorka pak je zmerom govorila mačku, nek mrnjavče, da jim bo krajši čas, psu nek laja, a kokotu nek kukuriče. Gđa so je duhi vu kotu spazili, pital je jeden od njih to pastorku, od kod je i kam ide. Ona je 'se pripovedala, kaj je, kak jo je mačuha pretirala i kak ve mora po svetu zla vživati. Onda ji je rekel te duh: ne boj se ti nikaj, vzemi one kluče, koji tam na steni visiju, oni so tvoji od vezda, pak idi doli v pelnicu pak si zemi one peneze, koji su vu onem i onem lagvu. Ona je vzela kluče i peneze, kak ji je duh rekel. V jutro, gđa su došli onoga grada gospodari, koji so mislili, da je ona vre mrtva, vidli so nju čisto zdravu i još k tonu tak bogatu. Ona jim za tem se pripovedala, kak so duhi došli, kaj so jo pitali, kak so ji kluče dali od pelnice, a onda je odišla odonod i s penezi nazaj k svojemu domu. Gđa je vre dimov došla, pitala jo je mačuha: no, ti grdoba, kaj si vre došla? Ali se je začudila, gđa je vidla, kak je ona bogata i gđa ji je pastorka svoj pot ispripravila. Za tem je rekla svoji čeri: idi i ti, čerka moja, pak boš ti još bole srečna, neg je ova grdoba. Njena čer odišla je po svetu, kak ji je mati rekla. Na potu

našla je ona 'se one živine, koje i pastorka, ali je sako od sebe sterala i nikaj ne je štela sobom vzeti. Na jen pot došla je i ona do onoga zakletoga grada i prosila je stan kak i prveša i dobila ga je. Ali v noći, gda so duhi došli i njo pitali, kaj je ona i od kod, odgovorila jim je, da kaj je nje briga. A dubi so jo pograbili i na komade rastrgali, samo glavu so celu ostavili in vu drugem štoku na oblok postavili, da je vun gledala. Gda je vre dugo i dugo vremena prešlo bilo i gda je mačuha vidla, da je njene čeri od nikud nega, odišla je ona sama nju po svetu iskat. Na zadnje došla je do onoga zakletoga grada i tam je vidla na obloku njenu glavu i razveselila se je pak je vu sebi rekla: vidiš, ipak je moja či srečneša neg ona grdoba pastorka. Ali gda je v grad došla i vu drugi štok od toga grada, rasplakala se je, kajti ne bilo ničega neg samo glava od njene čeri.

2. Roglača.*

(Varaždin.)

Roglača se dotepla od nekud vu šumu jenoga grofa i ov grof je vre više let ne mogel hasen zeti oni šumi. Dogodi se, da je jen mož bil vu jenem selu, koj je bil jako siromašen a imel je vnogo dece, a išel je okolo polneva drva cepat k jenomu sosedu. Ve je vre polne zvonilo a žena je donesla v hižu jesti prosenu kašu a deca gladna su si mam okolo stola sela. Gda je žena vidla, da ji ne ga moža, pitala je decu: deca, gde vam je japa? A deca su joj rekla: a mama, mi vam ne znamo, kam su japa odišli. Na to je ona išla japu iskat i ga je našla v jenem dvoru, gde je drva cepal. Za tem su išli dimo jest. Gda su došli v hižu, je videl mož kašu na stolu a punu kašu muh pak se je jako rasrdil kaj je žena prerano kašu donesla, prvo neg je on dimo došel. Vezda on vudri z rokom vu tu kašu pak je skoro 'se muhe vu kašu zacopil. Vezda mož gladen z decom skup je počel razmišlavati, kaj bi ve napravil, gda je videl decu v kotu gladnu. Ve se zmislil pak počme te muhe zbirati vun i brojiti i kajti je znal malo pisati vzeme malo papéra pak napiše: vu tom selu je jen človek, koj može pedeset zatoči pred poldanom i pedeset po poldan. Pedeset pak za to, kajti je pedeset muh nabrojil, ali na cedulu je ne napisal, kaj je zatokel. Za tem odide na gmajnje pak prikeli to štafetu na stup. Za tem se je pelal grof pak je videl novu cedulu pak zapove inušu, da ide čtet, kaj je to napisano. Inuš je mam išel pak je čtel i povedal grofu, kaj je napisano. Za tem ne mu grof veruval, neg je išel sam čtet i videl, kaj je bilo napisano. Za to se je dal pelati v ono selo pak je pital za onoga moža. Gda ga pak je našel, stane pred hižom in pošle inuša nuter. Inuš gda je nuter došel vidi

* Enako pa kračjo pripovedko pripovedujejo tudi v Ludbregu, a samo o roglači.

toga moža za stolom još sedeti i pušiti pak si je mislil, kaj bi se tu odkrival vu ti lukajci. Za to mam pita moža, je li je on te i te človek, koj more pedeset pred polnevom i pedeset po polne zatoči, pak da bi išel vun k grofu. A mož mu na to odgovori: što vas je tak pošteno navčil? je li ste rekli: falen bodi Ježuš Kristuš, ka? Kaj mislite, da sem ja štogoj? vašemu grofu je tak daleko k meni kak meni k njemu. Za tem se inuš obrne pak odide. Gđa je došel k grofu mu je 'se povedal, kak je bilo. Za to je sam grof k njemu išel, kajti je bil nekakov režeči mož. Kak je došel nuter, mam je rekel: falen budi Ježuš Kristuš, i veli, je li on te i te i je li bi mu štel jeno prijateljstvo včiniti. Mož mu veli: tak se vre pristoji, ali ne kak njihov sluga dojde nuter, kak da bi kam v štafu došel. Za tem ga mam pita: kaj? a grof mu veli: ja imam vu jeni šumi jenu zver koja, kak što dojde v šumu, mam zavohne i ide mam proti njemu, a je li bi ju on mogel skončati. A mož mu je rekel: a kaj to meni. Za tem mu grof veli, da bi mam ž njim išel. On si obleče mam jenu zdrapanu čohu, koja mu je naj bolša bila, i si ju z vojšicom prepaše pak vtekne sekiru nuter. Ve si mam sede v kučiju z grofom pak se je odpelal v grad. Grof da mam večerju pripraviti i na jagare s 'sih okolie pošle pisma, da se naj drugi dan ob osmi vuri zeberu pri grofu i da se bô lov držal nad rogláčom. Drugi dan dojdú 'si pak su se odpelali v šumu. Mam je rekel mož: pokažite mi, gde naj više nju nahajate. Oni su mu pokazali, gde, i su rekli da se budu naštantali i pazili. Ve mož ostane tam i misli kaj bi napravil. Roglača pak gđa je čula, da je negdo živi v šumi, počme mam dreti i fucati pak bežati k možu. Jagari su pak bili daleko iz šume odbežali i se skrili. Mož kak je čul to zver, brže si čohu sleče i obesi na drevo a on odide na drevo, kajti je mislil: mortí me ne bô na drevu vidla i našla. Roglača kak je došla, vohala je i fucala, gde bi koga našla. Ve spazi čohu i se zapiči z rogom v čohu pak se počne sim i tam miksati ali si je ne mogla roga spuknuti i tak je visela. A mož je ve počel vikati: hote, hote, jagari, tu vam je zver. A oni čim su čuli su išli pak su strelali vu nju i ve gđa su ju strelili, denu ju na kola z možom pak se odpelaju v grad. Grof vesel, kaj se je te zveri rešil, da velikoga obeda napraviti. Po obedu je pak rekel: ja znam, da vi imate jakost veliku, za to vam bi još jenu prošnju imel izreči a to: ja imam još vu jeni šumi divje svinje, koje su se tam naselile, nití nje nemrem hasen zeti; je li bi vi meni šтели te svinje zatoči? A zakaj ne? veli mož, pak kaj je to meni? Drugi dan zapove grof pak jagarom, da se naj na lov preprave na divje svinje. Ve su došli vu tu šumu. Jagari pokažu jenu potok, kam su svinje hodile, i se pak skrivaju i mož je ostal sam. Gđa je čul svinje, se je preplašil, i svinje su ga spazile pa za njim. V oni pak šumi je bila jena zapuščena kapelica, v koju je mož pobegel. On beži v kapelu a svinje pa za njim. On okolo

oltara i po jeni lojtri odbeži na zid pak okolo po zidu do vrat i zapre s sekirom vrata pak lojtru s cerkve potegne vun i počne kričati: hej jagari, hote, hote, tu su, ja sem je zmamil nuter, hote, jagari, hote. Jagari dojdu i 'se po redu idu na zid pak počnu počati i su počali, dok su je 'se postrelali. Ve su je nametali na kola i su je odpelali. Ve se je grof jako veselil i dal je veliko goščunvanje napraviti, a možu je dal dvoja kola žita i nekaj penez na falu, kaj mu je to napravil.

3. Sluga gospona naplatil.*

(Varaždin.)

Jem put je bil jen gospon, on se je sakim svojim slugom pogodil, da koj se bo prvi na koga srdil, ali gospon na slugu, ali sluga na gospona, onda si bodu s tela remenje rezali. S prvim slugom pogodi se gospon i mahom mu da jenoga psa, koj se petrožl zval i jen hleb kruha, pak mu veli: hodi vezda z ovcami na pašu pak se ti naječ i pesu daj kaj mu bo došta a na večer mi moraš celi hleb doma donesti. Sluga odide ali je ne jel cel den niti pesu neje niš dal, samo da bi donesel celi hleb dimo. Na večer dojde dimo a gospon ga pita: si donesel? On veli: jesem. Vezda veli gospon: hodi jest. Ali gda je štel jest iti, počme kričati dete, da oče van, a gda je on z detetom van odišel, pojeli su gospa vse, a on siromak je ostal gladen tri dane. Vezda dojde ves srdit dimu a gospon ga pita, jeli se srdi. A on veli: kaj se ne bi srdil, vre sem tak gladen, da bi vmrl. A gospon mu veli: legni se, i on mu je rezal remenje i stiral ga je. Vezda je došel drugi sluga i ž njim je tak napravil. A gda je trejti došel, njemu da kruha i psa i pošle ga na pašu. Ali on neje bil bedast pak je odzdol vu kruhu skopal jamu pak je celu mekču van zel tak da je samo kora ostala, pak se je najel on i pes. Gda dojde dimo, veli gospon: je li je celi kruh? A on veli: nek da je. Vezda mu veli gospon, naj dete van pela. Ali on neje dete van pelal, nego ga je samo van porinul pak je išel nazaj jest. Jem put je išel gospon na gosti pak je rekel slugi, naj mu napravi do one hiže put, gde su bile gosti, onda mu naj jenu ovcu speče i juhu s petrožla naj napravi, onda njegovo dete, koje se nikdar neje smejalo, naj napravi, da se bo smejalo i zadnjič naj mu razsveti, gda bo čul huškati. Sluga mu to obeča a gospon odide. Vezda si sluga misli, kak bi on to napravil pak ide k detetu pak veli, naj se smeje. Ali dete samo bečalo. Onda se on rasrdi pak zakole dete, razkrešči mu zobe i dene ga na oblók. Onda zakole vse ovce pak ž njihovih kož napravi gosponu pot do krčme, onda juhu skuha pak si misli kakvoga bi petrožela nuter del. Ve se

* Conf. Schleicher Lit. Märchen pag. 45: „Vom dummen Hans“.

zmisli, da je pes petrožel, njega prime i hiti ga v juhu, da se je skuhal. Gda je čakal gospona pak gda je čul huškati, mahom vužge štigel. Gospon dojde dimu žalosten pak gleda a sluga ga pita, je li se srdi. A kaj bi se srdil, veli gospon pak odide k svoji ženi, pak nju pita, kak bi ga skončati mogli. Ona veli: znaš kaj? zutra ga jako napojimo pak ga hitimo v vodu. Drugi den idu v krému i šteli su ga napojiti. A on neje puno pil, neg je samo mislil kak bo gospona naplatil. Oni onda idu k vodi pak veliju, da se bodu počinuli i legnu se dole naj predi gospon poleg gospa a pri vodi sluga. Ali se sluga nekaj zmisli pak se legne med gospona i gospu. Gospon je mislil da gospa poleg njega leži pak veli slugi vu vuho: gda bum ja tebe dural hiti ti njega vu vodu. Sluga veli: dobro. Čez jen čas durne njega gospon a on porine gospu vu vodu a ona se vtopi. Ve veli gosponu: joj gospon, kaj ste napravili? em ste gospu vtopili. Vezda gospon se počme plakati a sluga ga pita, je li se srdi? On veli: kak se ne bi srdil, ar si mi dete, ovce, psa zaklal, štigel vužgal a ve i ženu vtopil. Ve mu je sluga remenje rezal i ták ga naplatil.

Nekaj o naših socijalnih in ojkonomijskih zadevah.

I.

Deželni poslanec g. dr. Samec je govoril v XIII. seji dne 17. oktobra 1883 v kranjskem deželnem zboru med drugimi tó-le:

„Oglejmo si razmere po Kranjskem. Pojdimo povpraševat k sodnijam, in izvedeli bomo, da se le malokteremu proda posestvo, ki ga ni za pil. A pridnega kmeta sila še tako tlači, on napne vse svoje moči, da reši svoje posestvo; a ko pa začne svoje skrbi s pijančevanjem pogovarjati, je izgubljen. — Pojdimo v ječe prašat po uzrokih hudodelstev, izvedeli bomo, da je skoro šestdeset procentov hudodelstev in prestopkov bilo storjenih v **pijanosti**.

Pojdimo prašat v blaznice naše, in izvedeli bomo, da je pri 30% bolnikov alkoholizem uzrok dušnih boleznij.“

Ta izjava se meni najvažnejša dozdeva med vsem, kar se je v kranjskem deželnem zboru zadnjič govorilo. Strašna je bolezen, ktero g. dr. Samec na našem narodu diagnozuje, in rana, ktero razkriva, je grozna! — G. dr. Samec je storil svojo izjavo gotovo po vrnih statističnih datih ter ni ničesar pretiraval; no kar je on poročal o Kranjcih, prepričan sem, da veljá enako, — ako še ne kje v hujšej meri — tudi za Slovence, ki po drugih pokrajinah živé, osobito tudi na Štajerskem.

Zadeva ta je neizmerne važnosti; torej še ne zadostuje nikakor, da se je o njej v kranjskem deželnem zboru le govorilo ter dotično govorjenje v stenografskih zapiskih shranilo in v nekterih časnikih ob priliki tudi razglasilo, temveč ako se je takošno pijančevno zakuženje pri našem narodu spoznalo, tedaj se mora tudi resno na vsa mogoča sredstva misliti, kako bi se mogla ta bolezen zvraciti, kako ta skeleča rana še zaceliti, dokler se je ne prime neuzdravljivi rak.

Da naš narod v socijalnih in ojkonomijskih razmerah mnogo boleha, to se v obče čuti, toži in obžaluje; vendar kar se tiče diagnoz dotičnega bolehanja, so poklicani in nepoklicani zdravniki med seboj različnega mnenja. Sicer se mi pa tudi dozdeva, da še pri nas ne sme vsakdo, ako bi tudi bil poklican, svojega prepričanja po svojej najboljšej vesti in vednosti povedati; treba je še jemati ozir na marsiktere predsodke, češ da se tej ali onej stranki, tem ali onim osebam ne zameriš.

Mi Slovenci smo še v obče preveč zamerljivi, jezljivi, samoglavni in samoljubni — prav kakor ženske ali otroci. Pa temu je menda kriva naša mladost. Mi smo še le kratko časa nekoliko in nekako sami svoji, a naši dosedanji tutorji nas še itak za polnoletne pripoznavati nočejo. Vendar spoznavajmo sami sebe, naše kreposti in slabosti; zavedajmo se naših močij, pa ne zatajujmo si samim sebi naših napak, temveč razkri-
vajmo si jih brezobzirno, možato, da jih tako spoznavajoči moremo odstranjati in zboljševati.

Slovenec je v obče nekaj lahke krvi in lahkih mislij; rad se v družbah veseli in pri tem na vso resnobo in nalogo življenja pozabi. V sreči se udá brez cilja veselju, v nesreči pa obupu, ni si v svesti, da človek svojo srečo nosi v svojej volji, v svojej lastnej moči, da kdor sam sebi ne pomaga, božjo ali tujo pomoč zastonj pričakuje! V tem razpoloženji Slovenec rad brezskrbno živi, in kedar pridejo sitne skrbi, preganja si to nadležnost s pijačno omamieo, kar tudi vse neštevilne naše zdravice in napitnice tako naivno karakterizujejo:

Le pijmo ga pijmo,
Dokler živimo,
Saj ne dobimo kaplje ga tam —

Ali kakor gorenjska zdravica končuje:

Kedar pa dnarcev ni,
Kaj pa nas to skrbi?
Kredo krčmar še ma:
Bratec le pijmo ga!

Nagnenje k pijančevanju se je pri nas po nekej navadi ali modi — tudi pijančevanje ima svojo modo — že nekako posvetilo; pije in poje se na božjo čast, na narodno slavo, na bratsko slovo, ljubezen —, a to pijančevanje — ali da se komur s tem priprostim izrazom ne zamerim

— to napivanje zarazilo je vse sloje in stane našega naroda. Razlika je samo ta: tukaj se pije čez mero žlahtna ali slaba vinska kaplja, tam pa žganje in vsakojaka alkoholična sodrga, — baš kakor so razmere, boljše ali slabše.

Resnico govori g. dr. Samec, ko pravi, da se le malokteremu proda posestvo, ki ga ni zapil; ker vedno trezni gospodar zmirom trezno gospodari, skrbi za pravi red, proračuni svoje dohodke in izdatke, štedi razborno s svojim denarjem in časom, varuje razumno svoje zdravje, svoje moralne in materialne moči, tako da je za vse nezgode možato pripravljen ter ob nobenej nesreči ne obupa. Trezni gospodar vselej skrbi prvič za to, kar mu je potrebno, drugič za to, kar mu je koristno, in tretjič še le za to, kar mu je samo ugodno; in tako stoji njegovo gospodarstvo na trdnih nogah.

No kako ravna pijančevalec? Sevéda v svojej omamici vse narobe. — Brez treznosti ni razuma, in brez razuma ni razumnega mišljenja in delovanja. V pijači omamljeni človek je sanjar, tuj samemu sebi, nesvest si zanikernih svojih sposobnostij, močij in dolžnostij. Kdor začneja pijančevati, neha skrbeti za potrebnosti ter se ne briga več za pravi red in proračun v svojem gospodarstvu. Kar si je s težavnim delom mnogih dnij, tednov ali mesecev pridelal, potrosi pogostoma v malo urah za imaginarno ali namišljeno nasladovanje. No pa še pije in poje naprej:

Kaj pa nas to skrbi?
Kredo krčmar še ma,
Brate! le pijmo ga!

Koliko materialne in moralne škode, koliko fysičnega in psihičnega zla, koliko revščine in žalosti pouzročuje povsodi pijančevanje!

Najnesrečnejši so ipak žganjarski pijančevalci, ktere je g. dr. Samec v svojem predlogu prav za prav v mislih imel. Razmotrujmo si ktereга takšnega nesrečnega, saj gotovo vsakdo izmed nas koga pozna.

Janž na pr. bil je nekdaž vrl fant, sin premožnega kmeta, ponos ne samo svojim starišem, temveč tudi célej vasi in občini. Ko je od svojega očeta lepo posestvo prevzel, sevéda se je tudi bogato oženil. No Janž je bil fleten človek, rad je hodil v družbo in družba k njemu, ker se ni branil dati za vino. V krčmi in veselej družbi je zato mnogokrat ostajal, kedar bi ga bilo najbolj trebalo domá pri gospodarstvu; in sevéda, Janžu je daval krčmar vino tudi na kredo, kedar ni ravno drobiža pri sebi imel. Gotovi denar je malo po malo potekel, drug se ni prigospodaril, Janž si je na svoje lepo posestvo tu pa tam dolgove nakopal: no da bi ga ta sitnost ne skrbela, je še tem več pil. Ker je pa vino predrago, ali kakor Janž pravi, preslabo, loti se žganja. Njegova žena se mu je spočetka tožila in jokala, potém pa je z otroki vred z njim v krčmo zahajala. Davki se ob tem niso poravnavali, drugi dolgovi tudi ne

plačevali, prodalo se je torej zadolženo in zanemarjeno posestvo. Janž je sedaj na sramoto in nadlogo svojemu rojstnemu kraju; bil je že večkrat zaprt zavoljo prestopkov in zločinstev, ktere je v potepušnej pijanosti storil, sicer pa mu je žganje telesne in duševne moči že tako sežgalo, da je občina primorana poslati ga v blaznico! A Janževi otroci? — Ti nesrečni reveži, ta občinska nadloga — boleljajo na duši in telesu ter so vsakomur in samim sebi na poti. — Zakaj pa je tega treba bilo?! — — —

V zadnjej dobi, kar so vinogradi slabo rodili ter je vino zató mnogo dražje postalo, razširila se je silno trgovina z žganjem, z vsakojakim spiritom med prostim ljudstvom, a nasledki so strašni. Sicer se pa tudi z maločim tako perfidno in tako zapeljivo trži kakor s spiritno pijačo. Priprosti človek navadno ne gleda mnogo na kvaliteto dotičnih pijač, temveč le na kvantiteto in nizko ceno. Ako tedaj žganje le „žge“ po grlu, živce razdražuje in omamlja, potem pa je že dobro, kar koli bi bilo. Dotične oblastnije se malo brigajo, kakšno blago se prodava, — no saj je za prosti narod, a zá-nj že vse velja —, in državna blagajna, ktera misli, da je v vsakem slučaju pri tej pijači na dobičku, se ipak tudi z narodom vred silno goljufuje. Ker se dovoljuje vsakoršno blago prodavati, kakoršno hoče koli kdo kupovati, napravljajo lahko žganjarski krčmarji brez kontrole in dostojnega davka vsakoršno strupeno sodrgo, ktere morejo potem po 20 kr. liter prodavati in poleg še dobivajo ipak po 15 kr. dobička. Tako imenovano žganje je zdaj v obče po mnogo nižjej ceni, nego je vino; liter po 20—30—40 kr. je bojda že fino (!) blago. Priprosti človek že torej uprav zavoljo tega rajši spirit, fuzel, kupuje, ker pravi, da žganje več „izda“, in brž se tega strupa tako privadi, da mu potem za vino kar nič več ni. — Ob potovanji po karpatskih pokrajinah kupoval in ponujal sem voznikom in vodnikom v gostilnah vina, pa ti ljudje so mi vselej pravili, da jim je „palinka“ (žganje) ljubša; te so vajeni in ta več „izda“. Ko sem potem hodil po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, slišal sem na mnogih krajih za žganjarsko pijačo iste besede, iste razloge.

No kako pijančuje naša intelligenea ob vinu in pivu? — Že nežna mladina srednjih šol ima svoje „kneipabende“ ter se ponaša, da more toliko in toliko vrčev piva — ob okolnostih vina — skozi grlo potakati; češ v tem opičarenji starih pijancev mislijo si negodni fantje možato vedenje, prav kakor v gnusnem tobačenji. Vendar na srednjih šolah se mladež ipak še toliko nadzoruje, da ne more po svojej volji pijančevati, pa kljubu temu veljalo bi staviti našim abiturijentom v svedočbe zrelosti tudi noto: „zrel za pijančevanje“. S svobodnim akademičnim življenjem pa se začenuja i svobodno akademično pijančevanje. Koliko nadepolnih mladenčev, koliko sijajnih talentov si ob tej pogubnej razvadi pokvarja telesno zdravje in bistri razum, propada pred zaželenim ciljem ter lepe

svoje in svojega naroda nade nebrižno pokopava! — Koliko se naših izvrstnih močij, množ., ki so prebili pogubljive nevarnosti in težave akademičnega življenja ter tako rekôč dosegli svoj cilj, še potém popolnoma zapije ali — dopije — in tako v dobi, ko se je njihovo pravo moško delovanje jedva započelo, že v prerani grob k večnemu počitku polaga!!

Nepotrebno, čezmerno popivanje se je enako tobačenju v zlotvornej razvadi in modi tako ukorénilo, da se pri nas težko kje večja ali manjša družba shaja, v kateri bi se črez mero ne pilo in kjer bi kakšen koli pivce, ki si je že prekodosti žejo ugasil, še ipak ne dal rajši toliko in tolikokrat za vino, nego pa daroval trohico one svote za kakšno knjigo ali kakšen drug pripomoček narodnej prosveti! Ne morem si kaj, da bi ob tej priliki tudi ne omenjal, da se v našej malehnej literaturi pijančevalna razvada le kar preveč slavi. Mislim pa tukaj na povesti, romane, novele itd., v katerih so dotični junaki korenjaško ponosni pivci, ki ob vsakej priliki pokazujejo, kako si z „zlato vinsko kapljico korajžo“ vzbujajo ali žalost — srčne rane — célijo. — Zakaj je ta glorifikacija? Čemu to laskavo predstavljanje zlotorne razvade? Na kakšen prid morejo biti mladim čitateljem takšni uzori?! — Žal mi junakov, katerim ni junaštva brez alkohola, kakor modrijanov, katerim ni modrosti brez dima!

Dr. Ahascerus.

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

I.

Začetkom našega stoletja vzbudili so se z drugimi slovanskimi narodi vred tudi Slovenci iz dolgotrajnega duševnega spanja. V sredini naroda in ob njegovem okrožji vstajali so možje, ki so iz goreče ljubezni do svojega materinega jezika in obdarovani z uma svetlim mečem dramili rojake in je klicali na duševno delovanje. Vodnik je prepeval o zadovoljnem Kranjci; Japelj, Ravnikar in drugovi so prelagali vernemu narodu sv. pismo; Kopitar je stvaril v slovnici temeljito podlago slovenskemu govoru; Primic in Danjko po Štajerskem, na Goriškem Stanič pa so jim bili sotrudniki. Tudi koroški Slovenci, dasi skrčeni po nemilej jim osodi v majhno število, ohranili so še toliko čilosti v sebi, da se je izmed njih imenovanim prvoboritljem dostojno pridružil sodelavec, ki si je pridobil častno ime „koroškega Vodnika“. Čim manjša pa je panoga koroških Slovencev, čim bolj jo od dneva do dneva izpodjedajo burni valovi nemškega morja, da se vidno pogreza v nenasitljivo globino:

tem bolj nam mora biti povšeči vsaka prilika, da moremo pokazati svetu može, ki se niso izneverili svojemu narodu, in to vzlasti v današnjih razmerah! Takšen korenjak pa, ki se je neumorno trudil za poduk in povzdigo slovenskih sorojakov svojih, bil je Urban Jarnik. V spomin stoletnice njegovega rojstva podajemo v sledečih vrsticah životopis zasluznega rojaka in kratko oceno njegove delavnosti na socialnem in slovenskem polji.

Urban Jarnik se je porodil dne 11. majnika l. 1784. pri „Nadižar-ji“ (Neudieser-Hube) v majhnem selu spodnje ziljske doline, ki mu pravijo „na Potoce“ in ki spada pod faro „Štabenj“ ali v „Št. Štefane“. * Oče Janez je bil premožen kmet; hiša je imela celó svoj dijaški stipendij, ustanovljen po nekem predniku Nikli, ki ga je užival pozneje naš Urban. Vozaril je oče Urbanov, kakor v istih časih še Ziljani sploh, in si prislužil marsikteri goldinar. Tudi vino je točil. Poštena je bila Nadižarjeva hiša, in sosedje so kaj čislali starega Nadižarja. — „Moj oče so točili vino, in raznovrstni ljudje so zahajali k nam; proti vsakemu so bili uljudni in mu postregli prijazno. Zaraditega pa jih je ljubila sosesčina, in radi so jih hodili popraševati, če je bil kdo v zadregi. Župnik Koben so jim postavili z nagrobnim govorom lep spomenik. Tudi luterski kmetje od zvrhnje Zile so izpregali pred našo hišo, kedar so vozili svoje pridelke v nemški Bleiberg na prodaj; po cele vrste vóz so stale pred našim domom. Dasi je bil bližnji krčmar Nemeč, zahajali so rajši k nam. Vendar se niso nikoli prepirali o verskih zadevah, če ni prišel slučajno kak učen potnik, ki je zakrivil takega pričkanja. Razgovarjali so se kmetje o svojih domačih gospodarskih rečéh. Domačini so se vedli dostojno in uravno. Kegljev in kart ni bilo videti pri nas; prav tako nisi čul prepirati zapazil pijančevanja. Strogo sta pazila oče in stric, da se ni zgodilo nobene nedostojnosti. Ako se je pa kazal kdo vinjenega, niso mu več natočili vina; češ, bratec, dosta je danes, prihrani denar za drugokrat.“

* Matija Majar je pisal v Novice (1844, št. 26.) kratek nekrolog o Jarniku in poročal, da je bil rojen „v ziljskej dolini pri Nadižarji na Potoce v Šent-Štefanskej fari.“ Iz Novic posnel je narek dr. J. P. Jordan (Jahrb. f. slav. Liter., Kunst u. Wissensch. 1845, p. 122) in ga prestavil takó-le: „Dieser war im Cillerthal bei Nadižar in Potoka Pfarre St. Stephan geboren.“ Jordana pa, kateri je vsaj pod besedo Cillerthal razumel rés ziljsko dolino na Koroškem, kar se kaže iz drugih mest istega časopisa, izpisal je dr. C. Wurzbach (Biograf. Lex. s. v. Jarnik) in napravil pravo spako: „U. J. geb. zu Nadižar in Potoka im Zillertale der Steiermark“. To je menda tudi temeljitost!

Pisali so še o Jarniku: Šafarik „Gesch. d. südslav. Lit. I. B.“; isti v članku „Přehled neynowegšj literatury illyrskjeh Slowencuw“ v časopisu „českeho Museja“ 1833 str. 168 in sl.; Janežič v „Vodnikovem spomeniku“ str. 112 in sl.; H. Hermann „Handbuch. d. Geschichte d. Herzogthums Kärnten“ III. 3. na str. 192 in 205.; isti v brošurici „Die literarischen Zustände Kärntens i. d. Gegenwart Klagenfurt 1855“.

Tako opisuje Jarnik svojo domačijo, kedar se spominja mladih let. Kdo bi ne spoznal v njej tipično družino stare slovenske korenine!*

Otrok je bilo več pri hiši. Urban je imel še dva brata, ki sta bila starejša od njega. Ker je kazal fantič bistro glavico, poslali so ga stariši v Celovec, da bi hodil v latinske šole in zapel jim pozneje sv. mašo. Stopil je v gimnasijo l. 1795. Dijaška leta njegova so bila viharna. Vojni hrup se je razlegal povsod. Francozje so pridrvili v naše pokrajine. Vrli Ziljani so se ubranili po pogumnem uporu vsiljencev. Naj nam drugošolec Jarnik sam poroča svoje spomine.

„Bilo je leta 1797. Francozje so se bližali od Podkloštra sèm ziljske dolini. Na hribih po pol ure vsaksebe pripravili so bili slovenski Ziljani kresove in možnarje. Jedva se prikažejo Francozje, zabobnel je možnar na prvem hribu, in kres se zažgal. Kmalu so po vsej spodnji dolini pokali možnarji, kresovi plamteli, zvonovi bili plat zvoná. Iz vseh vasij in sel privreli so možaki, tudi ženske vmes, oboroženi s starim orožjem in orodjem: puške in pistole, stare meče, sekire in kose, hellebarde, kole iz plotov iztrgane, nosili so na ramah. Moja starejša brata sta šla zoper sovražnika; meni trinajstletnemu fantu, hotečemu se njima pridružiti, zabranili so oče in dovolili samo, da smem iz farnega zvonika gledati po dolu. Z daljnogledom si videl lahko celo trumo ljudij, ki se je pomikala poleg Zile proti Bistrici. Tam so se združili z Bistričani, Goričani in dr. Francozje so bili preslabi ter so se umaknoli: trikrat so je zapodili Ziljani ter obvarovali svojo lepo domovino ropa in plena.“ — Še dandanas živi po Ziljskem spomin na one čase, in rad ti pripoveduje starček o njih, kar je slišal od svojega očeta.

Učil se je naš Jarnik v nižjih razredih srednje, a kot „rhetor“ in „poëta“ ima „primam classem cum eminentia“. Izmed sošolcev njegovih naj imenujemo Hohenauer-ja, prošta breškega, ki je spisal crkveno zgodovino koroško, in S. M. Mayr-ja, osebnega prijatelja Jarnikovega. L. 1803. prebil je Jarnik „fysiko“ in se podal v celovško bogoslovnico. Hebrejskega jezika se ni učil: „neglexit“ poroča spričevalo; iz biblijskega starinoslovja ima v 1. tečaji „omnino primam cl.“, v 2. pa „primam cl. cum em.“; iz crkvene zgodovine in kanoničnega prava v 2. polletji „utrinque omnino primam cl.“. Počitnice l. 1804. so bile pretekle, a Jarnika ni bilo nazaj v bogoslovje. Nikdo ni vedel zá-nj. Napatil se je bil v Gradec in vpisal se za izvenrednega bogoslovca drugega leta. Ni nam znano, kakšen nagib je gual Jarnika iz Celovca v Gradec, a vendar se vidi resnici podobno, da je ukaželjni mladenec čutil v sebi živo potrebo,

* L. 1829. opisal je neznan nam potovalec ziljsko dolino. Njegov rokopis dobil je Jarnik l. 1836. v roke in spisal je obsirno razpravo v odgovor povrnemu poročevalcu. Iz rokopisnih odlomkov ove razprave, kojih je v celovški zapuščini še sedem pol, posneli smo to kakor tudi sledéčo črtico o Jarnikovej mladosti.

razširiti na vsenčilišči svoje znanstveno obzorje. Ali podpore mu je sedaj zmanjkalo, in ko ga pokara krški ordinarijat, da je zapustil Celovec, ne da bi bil dovoljenja prosil svojih predstojnikov, vrnil se je v jeseni l. 1805. v Celovec in tú je dovršil tretje leto stanujúc izvèn bogoslovnice. V mašnika ga je posvetil knezoškof kardinal Salm dne 12. okt. 1806 v Strassburg-u „dispensatum in interstitiis et in aetate canonica.“ Očetove in materine želje so se izpolnile. Lepa jesenska nedelja je bila, ko je pod košato vaško lipo blizu crkve sv. Štefana dvaindvajsetletni Jarnik pel sv. novo mašo. Še istega meseca nastopil je mladi duhovnik težko pastirovanje. Poslali so ga za kaplana v Čanjče (Tultschnig), kjer je ostal do 18. oktobra 1809. Od tod je bil prestavljen v Podkrnos (Gurnitz) za poldrugo leto. —

Ta leta so Jarnikova pesniška doba. Dasi je pozneje še katero zapel ali iz nemškega na slovenski jezik preložil, zgodilo se je to, rekel bi, prilično ali da bi nemškim sozemljakom pokazal zmožnost slovenščine, primerjati se nemškemu jeziku. A v mladostnih letih bila mu je živahna pevska žila. Krasna narava celovške okolice — Čanjče in Podkrnos so v mestnem obližji — navduševala ga je, da je izlival svoje čute v kratke štirivrstične reke in raznovrstne priproste pesni, katerim se ne dá vsa pesniška vrednost odrekati. Večina njegovih pesnij je podučnih: Šafařík je torej imenuje „salbungsvoll“. Takošno vsebino kažejo pesni Zvezdišče, Denica,* Arfe,** Bučelica.*** Jarnika imamo torej prištevati ustanoviteljem takozvanega didaktičnega pesništva, kojega najiskrenejši zastopnik je bil Slomšek. — Drugim pesnim povod dali so letni časi; naslov jim je Pomlad, V vigredi,† Pustna,†† Jesen, Kres.††† Zadnja je jako pomenljiva, ker so nam v njej ohranjene stare koroške šege tega narodnega praznika. V dokaz naj stojé tukaj kitice 7—9:

* Obedve v Carinthiji (1812): prva v št. 25. z doslovno nemško prestavo; druga v št. 32. s prevodom Fellingingerjevim. J. G. Fellinginger, nadporočnik v pešpolku 26. (roj. 1781, umrl 27. nov. 1816 v Postojni) navduševal se je vzlasti za boj proti Francozom. Slovel je za „južnonemškega Körner-ja“. Njegova dela (pesni in drama Ingve) dal je l. 1819. prijatelj njegov dr. J. G. Kumpf na svetlo. V Celovec je dospel pesnik l. 1811. in se udeleževal literarnega gibanja, dokler ni odšel Jarniku je prestavil več pesnij za Carinthijo.

** Carinth. 1813, št. 21., na nemško prevedel Fellinginger; Jarnik je podpisan z anagramom „Rajniki“.

*** V knjižici „Zber lepih ukov itd.“

† Obé v Vodnikovem spomeniku na str. 114.

†† Carinth. 1815, št. 5. z nemško prestavo: „Im Fasching zu singen“.

††† V Carinth. 1812, št. 48. bereš pesen „Jesen“ z Jarnikovo nemško prestavo vred; v št. 28. pa je „Kres“ in nemška prestava Fellingingerjeva.

7.

Slišim preveselo petje,
 Vriskanje, mladenčev vretje
 Strelji pukš skoz gozd brčo;
 Kolce vlečejo goreče
 'Z ognja, na obilnost sreče
 Lubie viš jih gonijo.

8.

Zdaj mladenči noj deklice
 Mično kakor golobice
 V kroglej rejži rajajo;
 Škopnjaki noj želikžene
 V loge letajo zelene,
 Kresu hvalo spevlajo.

9.

Stari Kres, nekda očovim
 Našim svet, al nam sinovim
 Skoro iz spomina vzet;
 Troja glava celo siva
 Bode vselej nam čestliva,
 Kol'kokrat boš spet začet!

Tudi kraje, kjer je služboval, slavil je Jarnik v pesnih svojih. V posebno radost in zadovoljnost bila mu je ljubezen in udanost „Čanjške gmajne“. Veselih in srečnih ur, ki jih je preživel v Čanjčah, ni vse svoje žive dni pozabil:

V moje serce prav globoko
 Si ti luba vtisnjena,
 Saj pove ti moje oko,
 Da ne boš pozabljena!

Prav tako priljubljen se mu je bil Podkruos. V lepej pesnici „Moj sedanji kraj“ * slika ga takó-le:

1.

Za herbtom je skalna gora
 Pravi se Kernos pri nas,
 Je za Špice ** na podpora
 In za pevca pa Parnas.

2.

Spodaj zvirá Hippokrene **
 Čisti zvirik za pevce vse,
 Belkaste on pluje pene
 Umnost pev'c iz njega p'je.

3.

Tuki društvo Muz stanuje,
 Gracije se sučejo;
 Sam Apollo tu kraduje,
 Njega citre slišimo.

Čute domorodne razodevajo pesen „Ostrovica“, poslana Metelku: „Na mojo domovino“, v kateri obžaluje, da je bila gornja Koroška, Jarnikova ožja domovina, od Avstrije odtrgana in združena s francosko državo, vzlasti pa poziv „Na Slovence“, s katerim se je prvič oglasil v Carinthiji: ***

* Vodn. spom.

** Špice so majhno selce nad Krnosom, obstoječe iz kakih 4—5 hiš, izpod Krnosa pa izvira čist vrelc, ki mu pravijo „Tamuš“ in kraju: „na Tamušu“; ta studenec je Jarnikova Hippokrene.

*** Carinth. 1811, št. 5.

2.

— — — — —
 — — — — —
 Tudi modrica slovenska
 Zrupa se perpevlati;
 Njej prijazna grata nemška,
 Sesterno per njej sedi.

3.

Zarja lepa se razliva
 Čez slovenji Goratan,
 Zbuja dremanje častliva,
 Oznanuje svetli dan.
 Slava bode spet slovela,
 Ki Slovincem da ime;
 Po deželah se raznela,
 Perdobila češčenje!

Oslobodjeno Hellenijo slavil je v dvekitičnej pesnici, ki se hrani med celovškimi listinami. A ne samo izvornih pesnij je stvarjal, tudi prelagal je nemške na slovenski jezik. Prestavil je nekaj Fellingerjevih, kakor „Damon an Melite“, „Lebensfunken“,* „Der Kampf mit dem Lindwurme im Sonnenfelde“;** Ermin-ovo „Nähe der Geliebten“;*** iz Lichtwehr-ove knjige „Recht der Vernunft“ znano parabelo „Herkules am Scheidewege“; poleg teh pa je še prevel Schiller-jeve „Der Gang zum Eisenhammer“ † in „Der Graf von Habsburg“. ††

V zgled, kako je prelagal Jarnik l. 1821. Schiller-ja in da se vidi napredek Koseskega l. 1844., podamo tri kitice obeh prelagateljev vzete iz iste ballade.

Jarnik :

Knez Habsburski.

1.

V Porečah Rudolf kralj sedi
 Na rajnim večerjemesti,
 Oblast njegova cesarsko blišči,
 Ko začne se k' mizi sestí.
 Namestni knez Rajnski pernaša jedi,
 In vina nalija jim Peme, de šumi,
 In sedem izvoljev je bilo;
 Kakor zvezde na neb' okol sonca stojó
 So firšti cesarja obdali s' častjo,
 Dopolnit svoje opravile.

4.

In glej! sedaj stopi v oblastnikov zbor
 Perve častliv po duhovno oblečen,

Koseski :

Gròf Habsburgski. †††

1.

V Porečju z cesarsko svitlostjo obdan,
 V dvorani starinsko sloveči,
 Grof Rudolf sedi za cesarja izbran
 Kraljevo vozilo deržeči.
 Starosta Narenski prinaša jedi
 Možečiga vina Čeh mu deli,
 Volitelov sedem se stavi,
 Kot solneč okoli truma zvezdá
 Na levo na desno vladarju sveta,
 Da službe dolžnosti opravi.

4.

In pevec nastopi, v dvorani stoji,
 Talar ga do pete pokriva;

* „Damon an Melite“ in „Življenja iskre“ v Carinth. 1813, št. 13 i 52.

** Carinth. 1812, št. 27. ima Fellingerjev izvornik; Fell je izvajal ime Zollfeld iz latinskega „Solium“, in to od sol = solnce; slovensko prestavo Jarnikovo priobčil je Janežič v „Slov. Bčeli“ l. 1852. na str. 249. in sl. iz zapuščine.

*** Carinth. 1813, št. 22. „Bližnjava Lube“; Ermin je psejdenym dr. Kumpfa.

† Zber lepih ukov: „Herkul na razpótju“ in „Fridolin li hod k fužini“.

†† Kärntnerische Zeitschrift III. (1821) na str. 40. in sl.

††† Novice 1844 št. 38.

Vsa glava mu bela, pa mičen govor
 Izvira iz ust mu posvečen:
 „V' arfnih strunah sladki glasi spo
 In pevic prepeva lubezen čisto,
 In kar je najboljšega, hvali,
 Kar počut, kar serce nam poželi.
 Povej pa cesar! kaj se dans spodobi,
 Deb' vredno te povišovali?“

12.

In sede, kakor bi senjalo mu se,
 Cesar rajnih let premišljuje,
 In lica pol znane prepevlovčove
 Prav terdno vedno pogleduje;
 Obličje duhovnika kmalo spozna,
 In za solzo vročó mu perteče solzá
 Vije v' škerlat svoj obraz in zdihuje;
 V' cesarja zdaj vsi gledajoč
 Spoznajo v njim kneza tega veseljoč
 In de ponižne sam Bog povišuje.

Da je skušal Jarnik prelagati še druge pesni istega pesnika, kaže nam sledeči celovški odlomek:

Na Radost.

Radost iskra zgor rojena
 Svetlih zvezd nebeška hči

— — — — —
 Ogin svet nas preleti
 Tvoja blagost spet zaveže
 Kar je šega ločila

Ko srebro, ko sneg se mu glava bleši
 Od časov obilnosti siva:
 „Glasovi vse sorte so strunam iztok,
 Od sročje ljubezni, od hvale porok,
 Od zemlje, od neba se poje,
 Od uma, poguma, od slave in zmot;
 Kaj vredno bi bilo cesarju nasprot,“
 Izusti zapovedi svoje?“

12.

In cesar globoko zamišljen sedi,
 Spomnivši nekdanjih se časov, —
 Ko pevcu pazljivo pogleda v oči,
 Ga strese pomemba tih glasov.
 On lice duhovniga urno spozná
 In skrivši potoke derečih solzá
 V škerlatnemu plajšu zdihuje.
 Zdaj v njega obrne se vsako oko
 In grofa spoznavši, ki storil je to,
 Vse božjo osodo poštuje.

An die Freude.

Freude, schöner Götterfunken,
 Tochter aus Elysium!
 Wir betreten freudetrunken,
 Himmlische, dein Heiligthum.
 Deine Zauber binden wieder,
 Was die Mode streng getheilt;
 Alle Menschen werden Brüder,
 Wo dein sanfter Flügel weilt.

Jarnikove poesije niso bile vse tiskane; večina jih je ostala v rokopisu. V arhivu zgodovinskega društva koroškega hranila se je trdo v papir vezana knjiga * v četrtini, ki je obsegala na 161 straneh Jarnikove „mnogotere piesme“ s pristavkom dneva in ure, kedaj so bile zložene in zapisane. Ta knjiga ni več cela, 60 listov do str. 121. je izrezanih. Janežič misli, da jih je pokončala tuja sovražna mu roka, kar pa ni, da bi potrdili. Bolj verjetno se kaže, da je uničil ove pesni Jarnik sam iz katerega koli uzroka. Ostalih je 30, zloženih od 15. aprila do 24. novembra 1809. Iz kronološke uredbe smemo sklepati, da so bile tudi pogubljenе pesni prav tako urejene in zložene pred 15. aprilom istega leta. Vrh teh pa se hrani ravno tam na treh posamnih polah 12 pesnij, ki so postale večinoma meseca grudna, menda tudi l. 1809. Gotovo se

* Rokopisa ni več najti v arhivu; zatorej poročam o njem, kar piše A. Janežič, ki ga je imel l. 1858. pred seboj, v Vodnikovem spomeniku na str. 113.

sme staviti v to leto pesen „Mir“, zapisana 1. grudna; zakaj povod jej je bilo pomirje Schönbrunnsko. Tiskanih jih je v Carinthiji 10; v Vodnikovem spomeniku 9, razvèn že navedenih še „Mertovski raj“, „Mir“, „Minijoči časi“, „Zila“, „25. avgusta blizo ajdišča“, „Strah“; kar jih je v „Zberi lepih ukov“ in v „Kärntnerische Zeitschrift“, bile so že omenjene. — Nekatere poznamo samo po naslovih iz Vodnikovega spomenika, kakor: „Dva sebi nasprotna“, „Pogled v večnost“, „Vučenič“, „Nil novi sub sole“, „Post nubila Phoebus“ in „Ostrovica“. — Nekaj se jih je večkrat ponatisnolo. V Primičevej knjigi „Nemško-Slovenske branja“ so trije Jarnikove s Fellingingerjevo prestavo vred: Zvezdišče, Danica, Kres; v „Kranjske Čbelice“ drugih bukvicah beremo na str. 13. „Zvezdje“ t. j. „Zvezdišče“, v tretjih na str. 27. pesen „Damon na Melito“ in v četrtilih na str. 25. „Kres“. Ahaceljeva zbirka koroških in štajerskih popevk ima ponatisneno „Pustno“. Pesen „Zvezdje“ nahajamo še v Miklošič-Navrtilovem berilu za VIII. razred, v Vodnikovem spomeniku in v Razlagovej pesmarici. Jasno se vidi, da so jo smatrali razni slovenski razumniki za tip Jarnikovih poesij, kar tudi mi ne tajimo.

Dasi Jarnikovo pesnikovanje nima silo pesniške vrednosti, ako izvzamemo precej dovršeno, včasih gladko in krepko obliko, pomenljivo je vendar v dvojnem oziru. V tistih časih dramila je slovenske rojake vsaka beseda, samo da je bila slovenska, v drugo pa je mogel že s temi nedostatnimi poskušnjami pokazati svojim nemškim sosedom, da tudi slovenski jezik lepo doni ter se dá v vezanej obliki rabiti. Čislali so ga v Celovci. Pesnik Fellinginger je prestavil, kakor smo videli, več njegovih pesnij. Slovenski jezik se vidi njemu, ki je imel posebno dobro uho,* jako blagoglasen in sposoben za petje; rime —ajo —aja, končnica —i; želi, dopadajo se mu vrlo, in slično sodi tudi koroški zgodovinar Hermann.**

Jarnikove pesni niso prodrle v narod, kakor na pr. Andreja ševe. Njegove podučne, kratkočasne in domorodne so pozabljene. Samo éna se je prikupila prostemu ljudstvu in postala narodna. Ta je Fellinginger-

* Primic „Nemško-Slov. br.“ na str. 64: Jarnik ga je naprosil, naj mu prestavi nekaj pesnij; odgovoril je: „Herzlich gerne erweise ich Ihnen diesen Dienst. Die Völker müssen sich ihre Geistesproducte gegenseitig mittheilen, um sich einander mehr zu nähern und dadurch ein höheres Ziel zu erreichen.“ O Fellingingerji piše Primic: Sein Ohr genießt die slov. Sprache in seinem Ohre besonders wohlklingend und wegen ihrer vielen Vokalendungen für den Gesang vortrefflich gebaut und beneidet die Slovenen besonders um die für Poesie sehr herrlich tönenden langen i: želi, dann die in der wohlklingenden spanischen Sprache vorkommenden *aja — ajo*: die slov. Sprache hat das tiefe Melos, welches geeignet ist, den Menschen leicht zu Thränen zu rühren, während die deutsche Sprache erschüttert, weil sie vermöge ihres Baues gleichsam donnernd ist.

** „Die liter. Zust.“ na str. 7. „Er (Jarnik) zeigte in Gedichten mancher Art den Reichthum und Wohl laut seiner Sprache.“

jeva erotična „Damon an Melite“, ktero je prevel Jarnik na slovenski jezik: „Damon na Melito“. Jako pomenljivo za značaj koroškega naroda je, da si je izbral baš to pesen v svojo last; pravijo jej samo „Melita“. Našla je tudi primeren napev; a kdo ga je izumil, ni nam znano. Še dandanes prepeva stari zarod, koji še ni pozabil slovenskega petja, prav rad ovo pesen. Ne samo po krajih, kjer je pastiroval naš pesnik, temveč po vsej slovenskej pokrajini koroškej razlegajo se nje milodoněči glasovi:

1.

Slaba je svetloba lune,
Njo oblaki skrivajo,
Žalostno na citrah strune
V moje serce glas pojo.

3.

Delě odležna je Melita
Mojga serca draga kri,
Sladka je lubezen skrita,
Z' rožami ovita spi.

5.

Saj veselja ni brez tebe,
Ti le meni srečo daš!
Al te lubi ma per sebe,
Komu se tedaj podaš?

2.

Novo delajo mi rane,
Serce mi prebodejo,
Sloze so le noči znane,
K' se le njej zavupajo.

4.

Travniki so mi puščave,
Žavost med ludmi redim,
Za veselje némam glave,
Jes najrajši sam sedim.

6.

Vetri glasi te nesite,
K oknam, kir Melita spi;
S' to besedo jo zbudite:
Damon tvoj za te živi.

(Dalje pride.)

Firduzi.

Kakor vesoljni svet tako je tudi Perzijo pretresla Mohamedova vera. Za Omarja so se vsule arabske čete črez Tigris in so Izdegerda, zadnjega sasanidskega kralja pri Nehavendu l. 641. popolnem pobile, krasno kraljevo palačo v Ktezifonu uničile in vso Eranijo podvrogle svetovnej oblasti kalifskej. Dve sto let je stokal perzijski živelj, perzijski jezik in Zoroastrova vera pod krutim žezlom arabskim. Radi bi bili oholi in besni zmagovalci iz sre svojih podanikov iztrebili spomine na staro slavo eransko, kakor so bili do tal porušili njihova svetišča.

Nasr, arabski trgovec, bil je večkrat v Perzijo potoval in je več lepih pripovedek, vzlasti ono o Rustemu domú prinesel. Te so Arabcem tako ugajale, da so se jim jele celó pripovedke iz starega zakona dolgočasne dozdevati. Pa itak jih je prorok proklel, in kalif Omar je, podvrگی si Perzijo, strogo zaukazal, naj se vse perzijske knjige ali sežgó ali pa v vodo pomečejo. Pa — svaka sila do vremena — perzijska beseda se ni

uničila, nego Danišverovo „knjigo kraljev“ je arabski poturica Ibn Al Mokafa celó na arabski jezik preložil (v devetem stoletji).

Dasi so Arabci nekako sumljivo gledali te svete knjige, porabili so itak njihovi zgodovinarji to, kar se je dalo porabiti. Že v kroniki Ibn Kortaibovej (828—885), v najstarejšem zgodovinskem delu arabskem, nahajajo se iz Šahname poznata imena Čemšid, Tahmuras, Sohak, Guštasp, Bahman itd., dočim se o Ciru, Dariji in Kserksu, ki so nam zapadnikom znani, nič ne sliši; zgodovinska doba se je bila nekako na čuden način v jutrovih deželah celó pozabila.

Trdi arabski jarem pa je častilce ognja, Zoroastrijance, v izhodne perzijske pokrajine stisnol, ali pa tudi celó v zapadne indijske dežele, Gućerad in Serad pognal. Pa le samo v tistih eranskih krajih, ki so bili blizu osredja kalifske sile, izpodrinola je arabščina pehlevščino. Na izhodu pa se ni dala domača beseda iztrebiti, tam se ni eranski živelj upognol. Tam se je javil najpoprej upor proti tujcem. „Visoko gorovje baktisko, zibelj staroeranske omike, postalo je domovje novoperzijskej monarhiji“ (Heldensagen von Firduzi von Adolf Fridrich von Schack Berlin 1865 pag. 21).

Najpoprej je tukaj zaslovelo pleme Tahiridov; potém vstane v devetem stoletji Jakub, Leisov sin, domá iz Sejestana, mož krepke desnice in podjetnega duha. Ta zapoveduje prvlje svojej ožjej domovini; nató pa si izvzemši zahodne pokrajine podvrže ves Iran in ustanovi dynastijo Soffaridov. Dasi so ti vladarji častili Mohameda, vendar so kot umni državniki takoj spoznali, da jim more probujena staroperzijska narodna zavest mnogo koristiti. Kakor istodobni mohamedanski pisatelji trdé, bilo je v desetem stoletji v vsakem večjem kraju mnogo Zoroastrijancev. Iz tega se razvidi, da se je mnogo poprej iz strahú in sebičnosti pomohamedovanih vrnolo starej veri v naročje. Bržkone pa je priteklo tudi mnogo beguncev domú. Skrbno so podpirali Soffaridi razvitek domačega slovstva in netili iskrico probujajočega se narodnega mišljenja. Ta naklonjenost pametnih vladarjev je rešila iranske junaške pripovedke in položila temelj novoperzijskemu jeziku.

Še bujnejše je razevelo perzijsko pesništvo za Samanidov, ki so bili izpodrinoli Jakobove naslednike. Na dvoru Nasr-Ben-Ahmedovem živel je visoko čislan pesnik Rudegi, ki je neki zložil milijon stihov. V letih 961 do 976. naloži Beleami, učen vezir Abu-Salih-Mansurov, nadarjenemu Zoroastrijancu Dakiki-ju, naj zbirko eranskih zgodovinskih pesnij, v parzijsčini pisanih, na novoperzijski jezik preloži in jih združi v celoto. Ko je bil blizu tisoč stihov izdelal, umori ga neki suženj. Še le Mahamudu I. Ghaznanskemu (997—1030) je bilo usojeno, da se je za njegovega časa dovršila pesen Šahname. Kot previden vojskovodja si je bil več Indije

podvrget, nego Aleksander sam. Znal je sukati bridko sabljico, pa tudi rad poslušal pesnike, kako so predavali svoje umotvore v rednih zborovanjih.

Po nekem Meročanu zve lepo pripoved o Samu, Salu in Rustemu; Ader-Bersina, ki je ves čas svojega življenja zbiral pravljice, pokliče na svoj dvor. Ko je že bil nabral mnogo gradiva, naprosi svojega ljubljenca med pesniki, naj mu nasvetuje mojstra, ki bi znal vse urediti. Ta mu imenuje Abul-Kasim-Mansurja, svojega prijatelja, ki je pa bolj znan po svojem imenu Firduzi, prav za prav Firdenzi, to je „Rajski“.

Abul-Kasim-Mansur se je porodil leta 940. v Šadabu blizu Tusa v Korazanu. Oče mu je bil dikhan, to je poljedelec, precej reven in je stanoval ob vodotoku, po katerem se je voda reke Tus razlivala po bližnji okolici. Zakaj se to poudarja, da je stanoval ob vodotoku, razjasni se pozneje.

O Firduzijevej mladosti je to znano, da je bil kljubu svojemu nizkemu stanu dobro odgojen. Naučil se je arabščine in pehlevščine. (Pehlevščina je starejša oblika severnosrednje perzijsčine, pomešana z mnogimi semitskimi elementi in kot uraden jezik Sasanidov pisana s posebno azbuko, ktere je ime huzvareš. Radi tega se tudi jezik včasih huzvareš imenuje.) Kot osemindvajsetleten mož se je oženil. Marijivo je nabiral perzijske epične pripovedke in zlagal iz njih pesmice. Ko pa l. 970. Dakiki umrje, poloti se ga iskrena želja, začeto delo dovršiti. Oskrbi si Danišverovo zbirko in se poprime dela v 36. letu svoje starosti. Ko je namestnik Korazanske provincije, Abu-Mansur slišal o tem delu, naprosi Firduzija, naj mu jih dá čitati. Ker so se mu jako dopadale, podpiral je blagohotno pesnika, ki pa je še vendar do svojega 58. leta v Tusu ostal. Potém se poda v Ghazno. Uzrok tej selitvi ni znan. Nekteri pripovedujejo, da ga je Mahmud Ghaznanski kot pospešitelj vede in umetnosti in kot vojskovodja slavljen povabil na svoj dvor, drugi pa, da se je pesnik iz lastnega nagiba tja preselil. Drugo se mi zdi verjetnejše že radi tega, ker se je moral dolgo bojevati s tekmeci, predno si je sploh mogel kaj veljave pridobiti, in to se je zgodilo po krasnej epizodi; „Rustem in Isfendijar“. Ta pesen se je sultanu tako dopadala, da ga je navdušeno imenoval rajskega, t. j. perzijski Firdenzi (in Firdenzi se prav za prav imenuje, ne pa Firduzi). Blizu svoje palače mu odkaže stanovanje, od koder se je moglo priti v sultanov vrt. Stanovanje pa je bilo olepšano s podobami eranskih kraljev. Mnogo je bilo naslikanih konj, oroslanov itd. Sultan prepusti Firduziju vse svoje zbirke o eranskej zgodovini in ga preskrbi z vsem potrebnim, da je mogel vse svoje moči posvetiti pesništvu.

Ko je dokončal spev, prednašal ga je vladarju bržkone med petjem in plesom.

Mahmud je zaukazal vezirju Hasan Maimendi-ju za vsakih tisoč distihov Firduziju izplačati tisoč zlatov. Pesnik pa je željo izrekel, naj se

mu po dokončanem delu izplača svota; kajti tedaj bi dal rad v Tusu izkopati velik vodotok, kar je že od mladih nog želel; bal se je, da bi denarja ne izdal, ko bi ga sproti dobival.

Ker je Mahmud Firduzija tako nenavadno odlikoval, začeli so ga drugi pesniki zavidati. Vsako sredstvo jim je ngajalo, da so le mogli pesniku metati polena pod noge. Najbolj jim je pa služilo to v korist, da je bil pesnik šit, ktere je sultan sovražil. Začel je njegov zaščitnik zamenarjati ljubljenca; celó potrebne hrane mu niso več dajali; tudi smrt njegovega sina ga je močno potlačila, ki je v svojej najlepšej dobi, 37 let star, umrl. Milo toži oče-pesnik: „Za me je bil čas, zapustiti ta svet, ne za sina; da bi ga mogel doiti, zaklical bi mu: Stoj! Samo enkrat me je razžalil, in to zdaj, ko je umrl.“

Kot edeninsedemdesetleten starček dovrši ogromno delo (1011) in ponosno pravi, svest si svoje veljave: „Napisal sem knjigo in se proslavil pred svetom. Kdor je razumen, veren in pameten, ta me častno imenuje. Jaz ne umerjem, če tudi dušo izdihnem.“

Petintrideset let je delal in zložil 60.000 distihov. Zdaj pa ni Mahmud nič hotel vedeti o pogodbi! Toliko zlata mu hoče dati, kar ga more oroslan nesti, pa še to je bilo zavidnikom preveč. Odločili so se za 60.000 srebernikov. Ravno se je kopal Firduzi, ko mu prinesó ta denar; takoj ga razdeli služabnikom in gostilničarju, kjer je bil kozarec fukaa (piva) pil, in poroča sultanu, da ni za denar delal. V prvem hipu se samosilec tako raztogoti, da je zaukazal Firduzija vreči oroslanom pod noge, a hitro se ohladi.

Firduzi zloži pikro satiro, ki se prišteva najboljšim proizvodom perzijskega pesništva, in zbeži kot derviš preoblečen iz Ghazne z naročilom, naj se satira črez 20 dnij izroči sultanu. Zopet razkačen pošlje na vse strani Firduzija iskat, pa zahman.

Pesnik se podá v Mazenderan, potém v Bagdad, kjer ga kalif Kader Billoh častno sprejme. Tam zлага arabske in perzijske pesni, med kterimi se odlikuje Jossuf in Suleika.

Ko Ghaznanski sultan zve, kje biva Firduzi, zahteva ostro, da mu ga izročé. Billoh pa pesniku svetuje, naj zbeži.

Od tod se napoti v Kuhistan k Nazir Leku, ki mu je že davno bil naklonjen.

Med tem pa se je Mahmudu vendar sree omehčalo, in pesnik se je vrnel v domovino Tus. Ko se šeta po bazaru, sliši dečka, ki poje njegovo satiro proti sultanu. To ga tako prevzame, da omedli. Ko ga prinesó domú, izdahne svojo ponosno in plemenito dušo. Najvišji Tušanski duhovnik se je prè protivil opravljati običajne obrede pri pokopu, ker je ta častilce ognja (Parze) v svojih pesnih poveličaval. Po noči pa vidi v sanjah

pesnika v zelenem oblačilu in s smaragdno krono na glavi. Vzbudivši se hiti Šeikh h grobu in opravi molitev.

V tem trenutku ko so nesli Firduzija k počitku skozi Tušanska vrata, prinesó sultanovi sluge pogojenih 60.000 zlatov in častno obleko. Tedaj imamo v daljnih jutrovih krajih že pred tisoč leti zgled ırpke ironije, da dobi zaslužen velikan takrat svoje plačilo, ko ga ne potrebuje več!

Ponosno je odbila pokojnikova hči ponujani jej „mamon“; a po predlogu neke sestre pesnikove porabil se je ta denar za vodotok, ki je Firduziju bil vedno pri srci.

Dasi bi bilo vabljivo priobčiti ono epizodo iz Šahname, ki je naklonila Firduziju mogočno Mahmudovo pokroviteljstvo, vendar rajši objavimo drugo kračjo in po svojej vsebini nam zapadnikom nekoliko bolj razumljivo, namreč o sedmorici junaških činov Isfendijarjevih.

Kakor rudeča nit vleče se skozi ves Šahname boj Irancev s Turanci. Guštasp se je bil vojeval s temi sovragi, ki so mu bili njegove hčeri vzeli in v železno trdnjavo zaprli; nagovarja svojega sina Isfendijarja, naj napade sovražnega kralja in sestre reši; če to izvrši, potém dobi kraljevsko čast. Isfendijar vzame sebój dvanajst tisoč konjikov, svojega viteškega brata Bižuta in ujetega Turanca Gurgesarja ter se poslovi od očeta in matere Kajetunje.

Ko pride do turanske meje, trči na dvanajst volkov silne moči, ki planejo ná-nj s silnim tuljenjem; nemudoma jih začne Isfendijar sekati in moriti, vsa zemlja je namočena od same krvi. Vse se veseli te zmage in pri kapljici rujnega vinca slavi viteškega bojevnika; samo Gurgesar se žalosti.

Drugi dan se podá vsa vojska zopet na pot, pa naleti hitro na ležišče levov. Svoje vojake priporoči Isfendijar bratu Bižutu in se začne vojskovati in lahko premaga vse svoje besne nasprotnike. Vojaci se vsedejo k obilno obloženej mizi in se radujejo zmage svojega čilega vojskovodje. Ko se okrepcajo, vležejo se spat.

Drugo jutro iztešejo iz debelih brun močen voz, nataknejo mu ob straneh meče in sulice, vprežejo pred-enj dva žlahtna konja. Isfendijar si postavi na glavo železno čeljado, vzame v roke ostro sabljo in stopi na voz. Prav rano se odpelje in takoj zapazi zmaja, ki se njemu nasproti pomiče; zemlja se kar tresse, kri mu teče iz očíj, plamen mu šviga iz gobca, neznosen sopar ga obdaje. Strašanska pošast kar z repom konje zbega in zine po vozu, sulice in meči pa se mu v meso zasadé, da se jih ne more več iznebiti. V tem hipu zgrabi Isfendijar za meč in ga tako močno vseka, da izpusti zmaj mahoma ves svoj strup; ta pa junaka tako omami, da bi poginol; v tem odločilnem trenutku pa pristopi brat Bižut in ga z rožnato vodo oživi.

Ko se junak okrepcá in okoplje, prevzame ga krepčilen spanec.

Drugo jutro zopet izroči vojake bratu, vzame cimbalo in kozarec ter se gre sprehajati v lepo livado, ki je bila enaka raju divne lepote. V potocih je tekla rožnata voda. Tam sede k studentu in poje: „Kdor se ima vedno bojevati z medvedi in zmaji, kogar stiska vedna sila, temu je življenje gnus; hvala Tebi, večni bog, da zamorem tukaj počivati; morda mi je še usojena ljubica.“

Čarovnica začuvši to pesen, opravi se krasno in stopi pred-enj. Začuden vstane Isfendijar in vzdigne čašo; divna lepota ga skoro omami; k bogovom vzdihne, da si je krasno deklico želel, čarovnice pa ne. Naglo seže po verižico, ki mu jo je Serdušt dal kot amulet in jo obesi ženski okoli vratú. Pri tej priči se izpremeni krasna deklica v ostudno baburo. Junak zgrabi za meč in jo poseka, njena črna duša pa napolni svet s temoto, vetrom in nevihto.

Isfendijar pa poklekne in se bogovom iskreno zahvali za rešitev.

Drugo jutro je solnce prijazno zasijalo izza gor. Junak stopi na voz in se bliža silnej gori. Velik ptič, po imenu Simurg, zaleti se v njegov voz, pa se na sulicah, sabljah in nožih v nebo strlečih silno rani; zopet zgrabi Isfendijar za meč; perja je toliko odletelo, da je nebo otemnelo. Vse se veseli te pete zmage, samo Turek Gurgesar toguje in zatrjuje, da še ni konec nevarnostij. In res, drugi dan je nastala silna burja; snežilo je potem tri dni zaporedoma, da je vse zametalo. Proti takej nezgodi pa ne pomaga nobena hrabrost. Vsa vojska pade na Isfendijarjevo željo na kolena in lepo prosi bogove rešitve. Njih prošnja se je kmalu uslišala; vetri razpodé megle, in solnce pokaže zopet prijazno lice.

Sedma in zadnja zapreka je bila široka reka; prvokrat so tukaj rabili mehove in tako pregazili široko vodo.

V desetih dneh pridere s svojimi vojaki pred železno trdnjavo. Kot trgovec preoblečen prevari Isfendijar stražnike, reši sestre, obesi Arčaspove sine, njega samega, poveljnika sovražnim trumam, pa ubije in se vrne zmagonosno domú.

To je sedemnajsta epizoda iz velikega perzijskega eposa.

Adolf Friedrich von Schack, ki je v svojej knjigi: *Heldensagen von Firduzi* Berlin 1865 važne dele lepo posnel, govori o njem str. 59. také-le: „Po svojem veličastvu in globokem smislu, po krasnih osebah in pesniškej obilici prikupil se je Firduzijev Šahname vsem Perzom zelo. V živem spominu jim je že skozi celih osem sto let in ni ga med njimi možá, kteremu bi vsaj glavne zgodbe ne bile znane. Razni kraji, ktere omenja pesnik, naznaujajo njegovo slavo. Njega se spominja potnik, če gleda, kako se iz baktrijske ravani dvigujejo posneženi vršički božje gore Elbrus, ali če sliši, kako rjove iz vulkaničnih votlin Demavendovih podzemeljski grom, češ glokoko pod zemljo vzdihuje prikovan Sokak. Firduzijeve pesnice popeva velblodji gonjar, ki v Sejestanu počasi koraka naprej mimo

pečin, imenovanih „Rustemov jez“. Prošle slave se spominja karavanin vodnik, če zagleda, kako se o jutranjej zarji ob robu neizmerne puščave žaré perzepolske podrtine, Čemšidov prestol.“

„Firduzi ni samo največji pesnik jutrovih dežel, on je tudi nam zapadnikom po svojem prostem in jasnem slogu najbolj soroden.“

Tem navdušenim besedam Schackovim pristavimo samo to: Dal bog i sreča junaška, da bi se tudi med Slovani našel mož pevske žile in bistrega uma, ki bi nam udomačil Firduzija!

K. Glaser.

J u r i V e g a.

Životopis, spisan od prof. Fr. Hauptmanna, tiskan na str. 169—194. v „Spomeniku“, ki ga je o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem založila in na svetlo dala „Matica Slovenska“ leta 1883. v Ljubljani.

Preteklo je že 81 let, odkar je bilo na silen način življenje nadarjenega, v najkrepkejši starosti stojécega avstrijskega častnika pokončano, — življenje moža, ki bi bil brez dvombe še do najvišje stopnje v naši vojski došel, kateri bi bil državi in znanstvu še dalje največje službe opravljal, ko bi mu ne bila tako rano tragična osoda pretrgala niti življenja. V sredi meseca septembra l. 1802. je c. kr. podpolkovnik Juri baron Vega, naš rojak, v valovih reke Donave blizu Dunaja našel svoj nedobrovoljni prezgodnji grob.

Vega je bil nenavaden mož, kateri zasluđuje v več kot v énem oziru, da se njegov spomin otme pozabljivosti. Kar mu je narava časnih darov odrekla, to mu je po drugej strani podarila v prevelikej obilici. Mogočen, mnogostranski bistroum, čudovita marljivost in vztrajnost, osebna srénost, hladnokrvnost in preudarnost: to so bili darovi, ki so se v njegovej osebi družili. Po njihovej srečnej, harmoničnej porabi došel je Vega na dveh, samo ob sebi čisto različnih poljih, v matematičnih znanstvih in v vojaški stroki, do take višine, kakor jo malokdo le na énem polji doseže. Njegovo ime kot pisatelj in učenjak ni se samo v tistih krogih, v katerih in za ktere je bil najprej delaven, marveč tudi med izobraženci vseh dežel in držav z največjim spoštovanjem imenovalo. Njegovi proizvodi so že davno postali občno blago vseh omikanih narodov, in Vegovo ime bode po zaslugah, ki si jih je kot učitelj matematike v topničarskih šolah pridobil, v avstrijskem topničarstvu vedno živelo! Zraven pa ni bil Vega dolgočasen učenjak, kateri bi bil pri svojih matematičnih studijah in pri svojej delavnosti kot učitelj izgubil zanimanje za ostali svet, osobito za prigodke na bojišči; na robe, Vega je prešinjala

vsa gorečnost po slavnih delih hrepenéčega oficirja! Večkrat se je zgodilo, da je Vega sam od sebe prosil, naj ga pri bojnej službi uvrstijo, in vsakokrat je ta, z visokimi vojaškimi krepostmi obilno nadarjeni častnik sijajno razumel, bogate zaklade svojega theoretičnega znanja dejanski uporabljati v službi na korist svojej domovini.

Z enim svojih najodličnejših vojsknh del zaslužil si je Vega viteški križ vojaškega reda Marije Terezije, onega reda, kateri po svojih, z visoko modrostjo načrtanih in z neusmiljeno ostrostjo oskrbljevanih pravilih ni samo prvi vojaški red v Avstriji, temveč tudi v vnanjih deželah ga smatrajo za prvega. Kdor si križ tega reda v krvavem boji pribori, ne potrebuje pradedov: on postane sam svoj praded. In monarhi velikih držav nosijo ravno tisti križ ponosno na svojih prsih, ktereга lahko najmlajši oficir cesarske vojske vidi nad svojim srecem bliščati. In Vegova bojna dela so z zlatimi črkami v častno knjigo tega reda zapisana!

Kljubu temu se je pa o življenji tega slavnega moža dozdam le kaj pomanjkljivega vedelo in razglasilo. Vzlasti kar se tiče vojniškega delovanja Vegovega, bila je večina občinstva le na čisto površne, deloma napačne zapiske omejena, ki so po raznih delih in časopisih raztreseni.

Še le v novejšem času je pod naslovom „Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder . . .“ dr. J. Hirtenfeld zgodovino tega reda spisal in v njej govori tudi o življenji Vegovem precej na tanko. Dalje se je — dozdam v marsiktereј zadevi gotovo najobširnejše — popisalo Vegovo življenje in delovanje v českem „Slovníku Naučenem“ od dra. Franceta Lad. Riegerja 1872. Ali prvo delo je bilo le v majhnem številu iztisov tiskano, torej ne v obče pristopno, v obeh pa se ni mnogo zanimivih malenkostij omenjalo.

Osobito pa smo v slovenskem jeziku doslej pogrešali obširnega životopisa Vegovega. In vendar je naš narod v prvej vrsti poklican ter ima do tega posebno pravico, da ga s tem slavnim svojim sinom seznanimo.

Hauptmannovo delo smo torej že zaradi tega z velikim veseljem pozdravili. Naša zadovoljnost pa se je še povišala po dveh, to razglasilo spremljajočih okoliščinah. Prvič je prof. H. s pravim čutom svečanost 600letnega združenja vojvodine kranjske s hišo Habsburžanov kot najpristoјnejšo priložnost spoznal, da se Vegi stari častni dolg povrne; drugič je „Matica Slovenska“ spomin na tega velikega domoljuba posebej še s tem proslavila, da je njegov životopis na svetlo dala v Spomeniku, v oneј slovenskeј častnej knjigi, ktero je tudi našemu preljubljenemu, vzvišenemu cesarju predložila.

Hauptmannovo delo se deli samo po sebi v tri dele. I. Vegova mlada leta, II. Vega kot vojak, III. Vega učenjak.

V prvem delu se nam predočujejo Vegova šolska leta v Ljubljani, posebno ozke razmere s profesorjem matematike pl. Maffeiem, potem njegovo prvo javno delovanje kot c. kr. navigacijskega inženirja v notranjej Avstriji; h koncu se še omenja, da je 5 let pozneje kot prost vojak samovoljno stopil v avstrijsko topničarstvo.

Drugi, vojaški del Vegovega življenja popisuje se z veliko obširnostjo, in vmes se vpleta njegovo pisateljsko delovanje po kronologične vrsti, a kritično pojasnilo o njegovih delih sledi še le v tretjem delu.

Takoj od kraja že spoznavamo v Vegi ženijalnega moža, ki se je v prav kratkem času od prostega topničarja do oficirja povzdignol ter je postal kmalu potem vsled svojih izbornih matematičnih znanostij profesor matematike, s prva na tedanjej topničarskej šoli in pozneje pri z nova uvedenem bombardarskem oddelku.

Nató popisuje g. H. Vegova prizadetja, da se avstrijsko topničarstvo na višjo stopnjo povzdigne, a ker je važnost matematike za topničarske šole dobro spoznal, skrbel je pred vsem drugim zató, da njegovi učenci dobro učno knjigo („Vorlesungen über die Mathematik“) v roke dobé.

Pisatelj pripoveduje dalje, da je Vega leta 1789. 11letno učiteljsko službovanje (1782—1793) prejenjal in se v boj proti Turkom podal; ondi se je slavno udeleževal, ko so oblegali Beli grad. Toda nič natančnega ne pové o tem; zatorej hočem jaz ta nedostatek dopolniti, kolikor mi je o tem znano.*

Pred Belim gradom je bilo Vegi izročeno vodstvo nekterih možnarskih baterij. Pri streljanji je opazoval, da štiri, s sto funtnimi možnarji ob-sajene baterije niso tako daleč segale, kakor one malo korakov pred njimi ležéce, s šestdesetfuntnimi možnarji oborožene, čeravno so stofuntne toliko nad vzbujale. Vega je dal torej naboj povekšati, nabijanje pa drugače opravljati (male okleščéke vrivati), in bombe so dosegale cilj.

Nasledek nepričakovanega padanja teh velikanskih izstrelkov v trdnjavo bila je nagla udaja tega važnega mejnega ostroga dne 8. oktobra l. 1789. Vendar je Vega v svojej ponižnosti vse zasluge baterijskemu poveljniku in drugim topničarskim častnikom prepustil.

* Dve leti se že pečam z življenjem in delovanjem Vegovim. Sad mojega truda je bil obširen životopis, koncem junija l. 1883. dokončan. Še le ko sem založnika iskal, zvedel sem, da je že Hauptmannovo delo v Spomeniku tiskano. Moje studije se skoro na tiste virov opirajo in se v glavnem v tistih mislih gibljejo, kakor Hauptmannove. Vendar je g. H. neke virov prezrl, in vrh tega sem bil jaz še v srečnem položaji, da sem neke znamenje mogel porabiti, kterih g. H. ni imel na razpolaganje. Dobil sem jih od c. kr. podpolkovnika Andreja Korn-a, viteza železne krone III. vrste z vojskno skrinčavo in tačasnega poveljnika 7. moravskega bataljona trdnjavskega topničarstva v Olomuci. Ta je 30. januarja l. 1883. o tem možu sam predaval in mi potem z veliko prijaznostjo svoje znamenje prepustil, o kterih se pač mora misliti, da jih je iz najboljših uradnih virov skrbno zajemal.

Tú se je tudi najprvo pokazala srčnost Vegova. On se je podal v predležeči prekopni zavoj, kamor so sovražnikove bombe večkrat padale. Ko ni bilo v dveh urah stotnika Vege nazaj, pošljejo oficirji nekaj podčastnikov in vojakov, da ga poiščejo. Našli so ga v prekopu sedéčega, kjer je celó zamišljen računal svoje logaritme, če prav je bila blizu njega sovražnikova bomba udarila in se raznesla.

Potém nam predočuje g. H. najsijajnejšo in dogodkov najbogatejšo dobo Vegovega življenja. Seznanja nas z óno vrsto najsijajnejših vojsknh del, po katerih se je Vega na odličén naçin udeleževal bojév prve revolucijske vojske (1793—1797). Popisuje nam prav obširno, kako so vzeli trdnjave Lauterburg 13. (ne 15., kakor H. piše) oktobra 1793 in Fort Louis 14. (ne 13.) novembra 1793 po Vegi; kako se je Vega udeleževal, ko so branili in zapušçali „rhenski okop“ pri Mannheimu v decembru 1794. Nató se nam pové, da je Vega po vzpodbujanji velikega vojskovodje (o vojnem pohodu leta 1794), vojvode Alberta (ne Albrehta) Saksonsko-Tešinskega, konstruiral in zbil dva daleç metajóca možnarja ter se udeleževal, ko so si zopet prisvojili mesto Mannheim 22. novembra 1795 (ne 24. septembra; saj je Pichegru še le 20. septembra Rhen prekoraçil in se Mannheima polastil, in Wurmser se je stoprav potém, ko je bil dve francoski divisiji, ki ste imeli Heidelberg zasesti, pri Handshuchsheimu 24. septembra zapodil, poprijel offensive, dne 18. oktobra priçel Mannheim oblegati in dne 22. novembra to trdnjavo vzeli). Koneçno se opiše Vegovo delovanje o vojnem pohodu leta 1796. pri branitvi Moguncija (Mohuça), pri nadaljnem pomikanji armade na Sieg-i in Lahn-i in pri obleganji trdnjave Kehl; napósled pa še njegovo delovanje v Mogunciji leta 1797.

Gosp. Hauptmann razlaga te imenitne dobe vseskozi jako natançno in živo. Za Vegove zasluge je pisatelj brez izimka navajal spriçevala njegovih predstojnikov. Vendar mislim, da bi bil H. svojej reçi bistveno koristil, ko bi bil posamezne afère, katerih vsako zá-se izvrstno popiše, v pragmatično zvezo spravil. Osobito kar se vojnega leta 1793. tiçe, v katero pripada najodličnejše vojskno delo Vegovo, t. j. vzetje trdnjave Fort Louis, je na ravnost potreba, da se ne samo vojni naçrt avstrijskega velikega vojskovodje Wurmsera, ampak tudi politični položaj vsaj v kratkem opiše in vzame v spomin.

Torej da je Wurmser imel namen, od Lauterburgskih in Weissenburgskih linij naprej proti Strassburgu marširati in Alsassijo revolucionarnim vladarjem iztrgati; da je trdnjava Fort Louis dolino proti Strassburgu zapirala (Thalsperre) in njo nadvladovala, a ona je bila odmerjena, da levemu avstrijskemu krilu kot krepko opirališçe služi. Stoprav ako se vse to vé, zamorejo se Vegove velike zasluge v tem letu dovoljno céniti, ter se more posebej razumeti, zakaj se je vzetje Fort Louis-a Vegi tako visoko prištevalo.

Dalje moramo malo stvarno nepravilnost v Hauptmannovej razlagi popraviti. On piše, da je Vega v Fort Louis pod pridvižnim kotom 15° — 16° streljal, torej „više“, kakor je bila do tedaj navada. To je zmeta. Do takrat so se namreč možnarji (3 — $3\frac{1}{2}$ prumerov dolgi topovi) in havbice (topovi, katerih dolgost je bila sredi med topovsko in možnarsko) le k tako imenovanemu posrednjemu streljanju rabili: izstrelki (razpokače in krtače) so se pod pridvižnim kotom 50° — 75° metali; imeli so torej jako zvit pot, po tem takem nalogu, zadevati cilje tik visokega kritja ležeče, in pri svojej velikej padnosti so služili v to, da votlinam pokrove razdirajo. Vega je bil prvi, ki je te topove k neposrednjemu streljanju, torej pod manjšim pridvižnim kotom 15° — 16° porabil in tako horizontalno moč strela povišal.

O Vegovih daleč metajóčih možnarjih bi še bilo omeniti, da sta se ne gledé na izvrstne uspehe, ki sta jih pri poskusih ne samo blizu Mannheima leta 1795., ampak tudi blizu Dunaja leta 1816. dosegla, vendar še mnogo let v nemar puščala. Še le leta 1838. so se v avstrijskem topničarstvu 30funtni daleko metajóči možnarji po Vegovej konstrukciji uvedli.

Kar se tiče Vegovega delovanja v Mogunciji leta 1797., bilo bi še treba vzeti sledéce v misel. V ta jnih odstavkih pogodbe mirú, sklenene dne 17. oktobra leta 1797. v Campoformiji, bilo je med drugimi tudi ustanovljeno, da zapustijo 20 dni po potrjenej pogodbi cesarski vojaki trdnjave: Moguncija, Mannheim, Ehrenbreitstein, Philippsburg, Königstein, Ulm in Ingolstadt, ter odidejo v dedne dežele. O tem pa so dotičnim poveljnikom dali še le v zadnjem trenutku vedeti, in tako tudi Vegi, ki so ga bili, po odhodu nadvojvode Karola na Laško, poslali v Moguncijo, da najvišje poveljstvo érez artilerijo te imenitne trdnjave prevzame.

Vegi je bila torej sedaj podobna naloga, kakor tri leta poprej pri zapuščanji rhenskega okopa blizu Mannheima, samo da je bila množina tvoriva, katero je imel zdaj odpraviti, mnogo večja. Vega je od 1. do 9. decembra 1797 vse tvorivo trdnjave, ki je bilo avstrijskega vojstva, spravil v varnost in vse obsedno gradivo v Avstrijo odpeljal.

H koncu II. dela popisuje H. Vegovo literarno delovanje po miru, sklenenem v Campoformiji, do njegove smrti in omenja tudi, da so ga v stan svobodnih gospodov povzdignoli. Pozabil pa je Vegov grb opisati. Ta je bila goréca razpokača v sreú podobnem sčitu, s krono baronsko, njemu nasajeno.

O smrti Vegovej navaja H. dve govorici. Ali za prvo, ki sumnjo višje kroge razžaljujóco obsega, ni dosta poročstva, druga pa je nepopolna, in H. je dotični vir prezrl. V svojem izbornem in za prospeh matematičnega poduka jako važnem časopisu „Nouvelles Annales de Mathématiques“ piše namreč gospod O. Terquem v Parizu (april 1855, str. 50) o žalostnem načinu, kako je Vega v valovih donavskih

smrt storil, tó-le: „V letu 1802. je bil Dunaj ves žalosten, ko je smrt Vegovo na znanje dobil, ki se je bil v Donavi utopil. Mislilo se je na samomor, ki je bil tugi pripisovati zaradi preziranja, ki bi bilo zadelo podpolkovnika. To je bilo obéno mnenje o tej katastrofi, ko je sedem let pozneje, v letu 1811., topničarski polk na Dunaj prišel. Oficir, ki je sobo za risanje nadzoroval, zagledal je v rokah kanonirja meden kotomer, ki je nosil ime Vegovo; in kanonir je izrekel, da mu je mestjan, pri katerem biva, ta stroj posodil, kar je bila tudi resnica. Ta mestjan je bil mlinar. Poprašan, kako je do tega stroja prišel, dajal je zmešane odgovore, in spomnili so se, da se je bil Vega ob svojej ostaji na Dunaji pri njem nastanil. Zaprli so ga v ječo, in po večkratnem zaslišanji se je k sledečemu priznal:

„Ko je Vega leta 1802. k meni prišel, imel sém jako krasnega konja, ktereга sem strastno rad imel. Podpolkovnik me je večkrat nagovarjal, naj bi mu ga prodal. Jaz sem se tega vedno branil, konečno mi je pa tako visoko svoto ponudil, da sem prijenjal; a da bi se jaz ne premislil, izplačal mi je svoto, in konj se mu je imel še tisti večer oddati. Ob določenej uri sva se podala v hlev; v to svrho sva bila primorana, iti po brvi, ktera je prek vodotoka peljala, ki iz Donave izteka in goni mlin. Ko prideva na brv, polasti se me taka žalost zaradi tega, ker se bom moral od svojega konja ločiti, da se me poloti hudičeva želja, konja in denarje obdržati. Bilo je temno, podpolkovnik je šel pred menoj; jaz sem ga krepko sunol, in on se zvrne v vodo ter izgine.“ Po tej izpovedi je morilec na vislicah umrl. Tako je ta od božje previdnosti razkrita nezgoda spomin na slavnega artilerista vsake žaljive sumnje rešila . . .“

Ta francoski vir, če tudi ni uraden, ima vendar to prednost, da je njegova vsebina verjetna. Sicer pa se mora priznati, da tudi on ni popolno brez površnosti. Tako je na pr. 7 let po l. 1802., v letu 1811 (!) oni polk na Dunaj prišel; dalje imenuje francoski tekst umorjenega polkovnika („Colonel“), a poročilo, da je mlinar Vego krepko sunol, ki se je potém v vodo zvrnil in izginol, ne stoji v razumljivej zvezi z napovedjo v „Slovníku Naučnem“, da so Vego z vrvo na kolu privezanega v Donavi našli!*

(Konec pride.)

Dr. Andrej Vrečko.

*) Kar se tiče mlinarja, Vegovega morilca, je dandanes pač težavno, ako ne celó nemogoče, zvedeti potanjih dat iz naših uradnih spisov. Pozvedoval sem o tej stvari že pri pravnikih, a zvedel sem le, da bi se od dotičnih aktov še sedaj dalo težko kaj drugega najti, kakor razsodba, ker je vse bržkone že škartovano. Pa tudi razsodba Bog vé v katerem kotu leži! Na ravnost neizvedljivo pa je, v vojaških uradnih spisih po znabitnih zapiskih o načinu Vegove smrti pozvedovati. Saj so se dotični oddelki vojaški tekom 80 let večkrat preobrazili, deloma popolnoma opustili. A ustno sporo-

Alois Perger.

Med onimi blagimi moži, ki so narodno zavest štajerskih Slovencev vzbujali v začetku sedanjega stoletja, nahaja se tudi Alois Perger. Bil je ta učeni mož oskrbnik in krajni sodnik (Verwalter und Ortsrichter) grajščine na „noričkem Vrh“¹, ponemčene v „Narrenbüchel“, kake dobre pol ure od Radgone v fari sv. Petra zvanaj Radgone. Zadej za noričkim Vrhom stoji „noričja ves“. Spoznal sem se s tem vrlim možem že kot gimnazijalec, ker so me uradni posli mojega očeta večkrat v to grajščino napotili. Ker je Perger 14. aprila l. 1839. v omenjenem gradu 63 let star umrl, bilo je leto njegovega rojstva 1776. Njegov oče je bil školnik pri sv. Urbanu izven Ptuja in pri sv. Tomaži blizu Ljutomera. Ena teh far mora biti tedaj kraj njegovega rojstva. Častita g. župnika teh far naj v krstnih maticah pogledata, da zvedo, kje se je bil rajni Perger narodil. Kolikor je meni znano, študiral je v Gradi in si je že kot dijak nabiral gradivo za spisovanje zgodovine Slovanov.

Posamezne sestavke je pozneje objavljaval v Hormayerjevem „Archiv für alte Geschichte“, v graškem časniku: „Der Aufmerksame“ in v drugih tedanjih periodičnih časopisih. Večidel se je podpisoval s črko P. Ker takrat druge slovenske intelligence ni bilo nego duhovniki in učitelji, vzpodbujal je Perger pri vsakej priložnosti duhovnike in učitelje v svojej okolici, naj se izobražujejo v domačem jeziku in v znanostih sploh, izposojóč jim v to svrho potrebnih knjig.

Da je Peter Danjko postal slovenski pisatelj in v svojem času mnogo koristil s svojimi knjigami pri Slovencih med Dravo in Muro, je Pergerjeva zasluga. On je Danjka, ki je bil rojen v sodnijskem kotaru, kateremu je bil Perger predstojnik, pridobil za slovenstvo, in ker je Danjko bil mnogo let mestni kaplan v bližnji Radgoni, imel je tedaj priložnost, od Pergerja marsikaj naučiti se. Tudi slovenskega pisatelja Antona Šerfa, kateri je leta 1828. in 1829. z Danjkom v Radgoni služil, vzpodbujal je Perger, in slovenščino Šerfovo je naš Miklošič večkrat svojim učencem pohvalil gledé pravilne sintakse.*

čilo je v teh krogih že celoma potihnolo, ker so možje, ki so Vege in njegovo delovanje poznali, že davno pomrli. Tedaj nam, kakor se vidi, le francoski, od mene navedeni vir zaostaja. Ako se pa komu posreči, priti do uradnih virov, naj pa blagovoli svoj uspeh naznaniti!

* Glavno delo Šerfovo: „Pad in zdig človeka“, postne pridige. Tudi Šerfa je Macan izpregledal.

Da je Pergerja A. Krempl, ki se bil tudi blizu noričke grajščine v Poličkem vrhu narodil, visoko čislal in se spisovaje svojo zgodovino večkrat pri njem posvetoval, vem iz lastnega izpovedanja Kremplovega. Ob istej dobi je nekoliko let v bližnji Kapeli živel Čeh Pischelli pri svojem zetu, oskrbniku dominija Stadl, lastnine kneza Arenberga.

Pischelli je bil vrstnik Dobrovskega in je z Dobrovskim izdaval v nemškem jeziku nekoliko zvezkov listin starobohemske zgodovine, ko je še v Pragi živel. Ta vrli Čeh se je sprijaznil s Pergerjem, in oba sta marljivo preiskovala staro zgodovino Slovanov. Mi dijaki iz radgonske okolice smo radi zahajali v Pischellijevo gostoljubno hišo. On je nas navduševal za slovanstvo in je bil prvi, kateri je mene seznanil z nekterimi spisi Dobrovskega.

Pergerja je zadnja leta nadlegovala sušica in zaprečila, da ni mogel izdelati nabranega gradiva. Pergerjevo literarno zapuščino je po njegovej smrti pobral J. C. Hofrichter, takrat syndik radgonskega magistrata. Ta je nekoliko člankov iz literarne zapuščine Pergerjeve objavil v raznih štajerskih nemških časnikih.

Spominjam se, da je v nekem tečaju „Steierm. Nationalkalender“ večji članek o staroslov. mythologiji. Ta je iz Pergerjeve zapuščine; ker pa nimam knjige pri roki, ne morem tudi povedati, je-li je pisatelj imenovan ali ne. J. C. Hofrichter je bil od leta 1860—1881 e. k. notar v Slovenjem Gradci. Pred svojim odhodom (umrl je lani v Gradci) dal mi je v spomin dva zvezčiča Pergerjevih ekscerptov. Iz teh vidim, kako marljiv je bil rajni Perger. Vsa poročila grških in latinskih pisateljev o starem Noriku in Pannoniji bil je Perger v izvirnem tekstu izpisal, dalje preiskovanja Schloetzerjeva, Thunmannova in Gattererjeva, posebno pa vse, kar se pri byzantinskih pisateljih nahaja o zgodovini Slovanov.

Ranjki naš prezgodaj umrli rojak prof. J. Macun imenuje sicer tudi v svojej kniževnej zgodovini slov. Štajerja Pergerja kot delavca na narodnem polji, a razven imena ne zvedó čitatelji ničesa o tem pridnem rodoljubu slovenskem. Naj tedaj te črtice služijo v dopolnitev Macunove knjige, katero posebno izobraženim štajerskim Slovencem še enkrat gorko priporočamo.*

Dacorin Trstenjak.

* Kakor se nam poroča, prodalo se je do sedaj še le prav majhno število Macunove knjige. Zgod. slov. Štajerja se dobiva v Zagrebu v knjigarni „Albrecht i Fiedler“ in v Gradci pri vdovi umrlega rodoljuba, Klosterwiesgasse 22, za 1 gld — Pomagajte, Slovenci, da bode mogla zapuščena vdova vsaj tiskovne stroške za knjigo plačati! Ured.

V spomin M. Hermana † 15. decembra 1883.

Bela zelene livade tihotno pokriva odeja:
 Minol cvetóci je kras, minol veseli je čas.
 Mirno narava leži otrpnela v spanji mrtvaškem,
 Dok se vzbudila v novó k zášej lepoti bo spet. —
 Ali ah! ti se 'z mirú ne bodeš več smrtnega vzbudil,
 Ki pokrovitelj ljubéc, ki si boritelj nam bil.
 Črne dosegla nagló te nevsmljena moč je osode,
 Končal mogočni se vir slavnostnih tvojih je del. —
 Tužnih stojimo zdaj čutov pri rakvi na tihej gomili,
 Néma narava celó z nami žaluje okrog.
 Kmalu se vrata bodó nemilo zaklenola smrtua
 Mrzel grob in temán kmalu te bode objel:
 „Lahka ti zemljica bodi, zemélskih nadlog odpočij si!“
 Kličemo žalostnih src, kličemo solznih očij. —
 Sréno posvetil si zlahtne bil svoje moči človečanstvu,
 Ljubšega bilo ti ni najti veselja nikjer.
 Bilo goréce sréce ti za sveto je vžgano pravico,
 Zá-njo si hotel živét', hotel umret' si za njó.
 Tvojih visokih načrtov ni strašila sila nobena;
 Bil jeklen si značáj, bil si možat korenjáak.
 Čudno zjedínila, glej! v tebi mirno se dva sta naroda:
 Prvemú zvest si bil sin, drugemu čvrst pomagač.
 Nemška te mati rodila je v blagor in srečo slovenstvu;
 Blagor! jej kliče naród, ki si ga branil vsekdar.
 Nemško domovje biló ti pri blaženem rodu je dano; —
 Našel presrečen si drug tud' med Slovenci bil dom.
 Bil si mladen'č ognjevit oklenol se svoj'ga naroda,
 Sicer v ljubezni mu vdan, vendar pravičen rojak:
 Kmalu spoznal je vitéski tvoj duh postave naravne,
 Da so rodovi vsi istega stvarnika čin.
 Videl si narod zatirani, narod ubogi slovenski,
 Kako vzdihuje zastonj v sužnosti mnogo že let!
 Tó v plemenitih je prsih prižgalo ti jezo plamečo:
 Jel si boriti se zá-nj, branit' ga tujih krivic.
 Kazati svetu si htel, da lepšega storit' ni čina,
 Kakor hiteti v pomoč slabim, ki krivo trpé.
 Jezik celó naučil se premili si naš materinski,
 Gladko ti tekel je 'z ust, bil ti radóst je vsekdar.
 Samčeku dano biló ti ni, zvesto si najti družico:
 Nisi zapustil sinú, nisi zapustil hčeré.
 Vendar ne bode zató spomin ti živéci preminol,
 Boljše od sinov, hčerá, díka je slavljenih del. —
 Težka ti zemlja začné že pokrivati truplo trohneče,
 Zemlja bo kmalu drugóč, prah bode kmalu minljiv:

Ali v nebeske vmaknol se svobodni tvoj duh je višave,

Prost zemeljskih verig večno se tam veselit.

Slavno bo tvoje ime slovelo od roda do roda:

Truplo se vrne v pepel, dela na veke živé.

—k.

Drobnosti.

Letopis Matice Slovenske za leto 1882. in 1883. Uredil Fr. Levčec. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani. Natisnila Narodna tiskarna. 1883. Str. 523 v 8°. — V Letopisu beremo sledeče razprave: 1. Franc Ks. vitez Miklošič (s podobo) od A. Trstenjaka (str. 1—54). 2. Droben spisek Truberjev od M. Valjavca (str. 55—63). 3. Sledovi slovenskega prava od Janka Babnika (str. 64—95). 4. Prvi pastirski list od Fr. Wiesthalerja (str. 96—122). 5. Vpliv gozdov na podnebje. Spisal Andrej Senekovič (str. 123—135). 6. Kranjske planine od Evgena Laha (str. 136—162). 7. O začetkih kristjanstva na Slovenski zemlji. Spisal Andrej Fekonja (str. 163—194). 8. Iz pótné torbe. Priobčil Fran Erjavce (str. 195—351). 9. Odlomek iz slovenske zgodovine devetega stoletja. Spisal dr. Franc Kos (str. 352—370). 10. Pregovori in reki. Nabral na Notranjskem Jakob Žnidaršič (str. 371—373). 11. Zgodovinski pregled kranjskega trgovanja in obrta do francoske okupacije od Ivana Vrhovca (str. 374—408). 12. Nekateri ljubljanski, kranjski in kamniški meščanje pod Friderikom Tirolskim. Spisal dr. Fr. Kos (str. 409—416). — Na str. 417—431 je bibliografija slovenska, sestavljena po Ivanu Tomšiči, a od str. 432—520 beremo poročilo o delovanju Matice Slovenske in imenik njenih udov, oboje sestavil Franc Orešec. — O vrednosti posameznih tu navedenih spisov bomo menda pozneje poročali. Ali sploh pa moramo reči, da smo lahko zadovoljni z letošnjim Letopisom. Odbor je storil velik korak naprej, in zdaj je upati, da spravi voz Matice Slovenske v pravi tir, ali treba še bode opreznosti in čilega delovanja. Sedaj smo prejeli za dve leti skupaj knjige, za leto 1883. „Spomenik“, za l. 1882. pa Letopis in Levčeve zapiske I. del. (Glej Kres III. 430.) Pričakovati je, da ne bodo več delale tiskarne Matici homatij in zamude, in da bomo odslej naprej redno dobivali svoje knjige. Za léto pa naj vzame odbor našo hvalo na znanje!

Sledeče besede pa pošljamo vsem prijateljem naše Matice v preudarek. Da je odbor odločil, še dalje izdajati knjigo pod imenom „Letopis Matice Slovenske“, to celó odobrujemo. Ali Letopis naj donosa le večje razprave znanstvene; kajti za kratke spise je prostora dovolj v „Zvonu“ in „Kresu“. V letošnjem Letopisu je več kratkih sestavkov, ki bi se gotovo bolje prilagali omenjenima časopisoma, nego Matici nemu Letopisu. Dalje se naj gleda na to, da bodo sestavki večino udov zanimali. Po Letopisu in drugih prej izdanih Mat. knjigah sodč mora pač človek misliti, da so Slovenci prava „gens filologica“. Marsikaj sodi pač samo za veliki slov. ročnik, ki se baš sedaj izdeluje!! Podajajte ljudem več berila, ki vsakega obče omikanega Slovenca zanima, in tedaj ste lahko prepričani, da bode število udov brez oficijalnega agitovanja hitro naraščalo. Tukaj je tudi odgovor na vprašanje, zakaj se udje pri Matici ne množijo. Toliko je vsaj mene skušnja izučila.

Piše se, da „naši časopisi gledé Matice ne izpolnjujejo svoje domovinske delinosti. Nihče ne uvažuje slabega novčnega stanja Maticinega, vsakega je samo zabavljanje in ujedanje ná-njo!“

To bereš v Ljub. Zvonu III. p. 810. — Kolikor nam znano, podpirajo vsi odlični naši časopisi Matico. Osebito pa smo mi v znanstvenem oziru Matici neposredne več koristili, nego oni listi, ki le poročila o odborovih sejah prinašajo. Slabo novično stanje pri Matici pa smo tudi vedno uvaževali. Matica je za l. 1880. izdala knjig s 731 str. v 8°, za l. 1881. s 773 str. v 8°, za l. 1882 s 656 str. v 8° in za l. 1883. Spomenik s 240 str. v 4°. A nikdo od nas ni oponašal Matici, da tako malo berila svojim udom podaje, pač pa so jej to očitavali za l. 1880. nekteri gospodje v Lj., rekôc: „Saj vendar „Matica“ menda ni nobeden „Volksverein“, ki izdaje kakšno „5-Kreuzer-Bibliothek!“ (Glej Lj. Zvon I. p. 253.). A baš isti hočejo dandanes, naj se letnina poviša na tri gld., ne da bi nam zato primerno več berila obljubili. Mi moramo zatorej očitó izreči, da smo proti temu, da se poviša letnina, ako nas Matica z obilnejšim berilom primerno ne odškoduje. Ali zatô, da se gmotno stanje pri Matici zboljša, vémo druga pota.

Pri zavodu, ki ima tako majhno število udov (od 1357—1517), mora se štediti in zopet štediti. Preveliki so pri njem administrativni stroški. To je potreba najprej znižati. Knjigovodstvo je, kakor znano iz zanesljivega vira, „prekomplicirano“; ono se naj bolj po prostem uredi. Potém pa pride vprašanje, ali Matica rés potrebuje posebno nameščenega tajnika. Še družba sv. Mohorja ga nima, in vendar šteje 28.000 udov! — Dalje se naj štedi pri tisku. Letos obsega poročilo in imenik Maticinih udov oših šest pól. Na treh polah je tiskano poročilo, in na treh imenik. Poročilo je preobširno. Ono se naj omeji na najvažnejše podatke. Saj ga itak že prej v Novicah, v Slovenci, v Slov. Narodu, v Lj. Zvonu čitamo, in petokrat potém v Letopisu. Za nas ude ni potreba, da vémo, kako se je omahovalo, predno je dozorel konečni sklep! Bibliografija, poročilo in imenik naj se tesno, z majhnimi črkami tiskajo! — Tretjič naj se štedi pri nagradah pisateljskih. Mi ne najdemo pri Matici nobenega pisatelja, ki bi le živel ob svojem pisateljstvu! Naši slovenski pisatelji so že mnogo darovali za svoj narod in še bodo, ako le vedó, da jih narod zatô čišla. Ali zastoj jim tudi ni treba delati. Pri sedanjem stanu naše Matice je nagrada od 25—35 gld. za polo na vsak način prevelika. Berite, kar piše Helfert Die Čecho-Slaven p. 316: „Erst um die Mitte der vierziger Jahre, wo die Zufüsse der Matices so sehr im Steigen waren, fanden weitere Erhöhungen der Honorare für die Museums-Zeitschrift statt, nämlich 10 fl., dann 12 fl., endlich 1848 20 fl. für den Bogen Original-Arbeit.“ In naši pisatelji tudi niso razvajeni. Odmeri se jim naj nagrada po razmerji Maticinih udov, kakor je sploh navada po drugod. Dober pisatelj bode tudi tedaj dobro pisal, slab pa ne boljše, ako mu tudi zlate gradove obetaš! Naš narod je ubožen narod; zatorej pa tudi ne more pisateljem svojim tako dobro plačevati, kakor večji, bogati narodi. Rodoljuben pisatelj gleda bolj na to, koliko koristi, nego pa koliko zasluži s svojim peresom!

Da se število odbornikov zniža, to iz seca odobrujemo. Še manje bi naj bilo njih število, kakor 20. A to le delavni in veljavni, nekteri v gospodarstvu, večina v raznih znanstvenih strokah merodajni možje! Ti pa naj bodo objektivni, stojéce nad vsemi strankami. — Mnogo bi se še dalo reči, ali to naj zadostuje. Z najboljšim prepričanjem smo povedali svoje mnenje, a mislimo, da le Matici v prosep in korist! S.

Cecilija. Cerkevna pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“, uredil Anton Foerster. Str. XXXII+204. — Med knjigami, ktere je letos podarila slavna družba sv. Mohorja slovenskemu narodu, je gotovo ena najodličnejših „Cecilija“ ali „cerkevna pesmarica“. To knjigo bode vsak Slovenec, kteri rad poje, z veseljem v roke vzel, pa tudi vsak izobraženi muzik z radostjo prebiral. Ta pesmarica, ktera bi že lansko leto bila morala priti na svetlo, in ktero je po naročilu slavno znanega „Cecilijinega društva“ v Ljubljani uredil g. stolni kapelnik A. Foerster, razdeljena je v 3 oddelke. I. oddelek obsega slovenske mašne pesni, in pri vsakej sv. maši morejo

se peti trije razni napevi. Omeniti moramo, da ti mašni napevi so odmenjeni le za tihe (privatne) sv. maše; pri velikih (petih) mašah mora se itak, kakor terjajo crkvena določila, peti latinsko.

V II. oddelku, „Crkveno leto“, nahajamo pesni za Gospodove praznike in razne čase crkvenega leta, v III. pa pesni k blagoslovu.

Kar se notranje vrednosti „Cecilije“ tiče, moramo odkritosrčno pripoznati, da be ta zlata knjiga vedno častno mesto imela v zgodovini „slovenske glasbe“, naj se že oziramo na melodije ali dovršeno harmonizovanje ali pa na besede.

Melodije so po vsem dostojne, naravne v srce segajoče. Da niso vse enake vrednosti, razumi se pri takej knjigi samo ob sebi. Nahajamo pa tudi melodije, ktere so pravi biseri glasbene umetnosti. Tu nam je na prvem mestu imenovati šte. 60. (staročesko božično), 62. (staroslovensko), 74. (staroslov. spokorno), kteri napevi so kakor iz granita izsekani ter bi gotovo vsakemu narodu delali čast. Posebno se odlikuje št. 62. „Oj dete je rojeno nam“. Teško si mislimo pesen, ktera bi bila enako mila, nežna, globoko v srce segajoča, pa tudi enako veličastna. Ta melodija nam podaja, dejali bi, kos zgodovine kulturnega življenja slovenskega naroda iz 16. in 17. stoletja. Da! tako je borni narod molil, tako svoja tužna čutila razlival v glasov neizmerno kraljestvo, tako pozdravljal ono blaženo detice betlehemsko, ktero je bilo in je nada vsem narodom in tudi slovenskemu! S kratka, ta krasen napev je naroden, in onim, kteri v eno mor o narodnem duhu pri napevih govorijo ter že kakšen gorenjski „jodler“ narodnim smatrajo, svetujemo, naj blagovolijo v roke vzeti „Cecilijo“ in se malo utopiti v vsebino in fakturo šte. 60., 74., osobito pa 62., — in kmalu bodo prepričani, da je današnji okus slovenskega naroda v glasbenih rečeh zelo pokvarjen in da v naših navadnih narodnih, bodi si crkvenih bodi si posvetnih, nič manj nego narodnega duha ne nahajamo! Toda kam sem zašel?

Razvèn teh biserov crkveno-narodne glasbe najdemo v „Ceciliji“ tudi druge, vrlo lepe melodije, povzete iz „rimskega koral“, na pr. šte. 52., 53., 57., 63., (92.), 111. Pri šte. 111. opozorujemo g. organiste, da je treba to pesen, ker je brez takta, v naravnem rithmu lat. jezika peti, t. j. tako kakor navadno besede izgovarjamo! Tukaj bodi tudi omenjeno, naj g. organisti, ako rabijo te napeve enoglasno — (znanstveno kakor po izkušnjah je vsaj dokazano, da dobro ljudsko petje more le enoglasno, nikakor pa dvoglasno biti) — pesni, kterih melodije pridejo do *es*, *e* ali *f*, za eden glas ali dva znižajo.

Zastopani so v „Ceciliji“ razvèn domačih skladateljev gg. Foerster-ja, Nedveda, o. Angelika Hribar-ja itd., tudi inozemski, kakor sloveči crkveni skladatelj professor C. Greith s šte. 63., umrlí dvorni kapelnik v Monakovem C. Ett s šte. 100. in 113.; A. Leitner s šte. 95. — Številka 99. je lepa francoska melodija, ktero je slavni dr. Witt trighlasno, g. Foerster pa stirighlasno harmonizoval. Da je v „Cecilijo“ sprejetih tudi nekaj boljših Riharjevih, kakor na pr. šte. 101., 81. in drugih, zdi se nam prav pametno; kajti ljudje, osobito na Kranjskem so še preveč navajeni na Riharjeve napeve, kakor da bi jih mogli mahoma odpraviti. Toliko o melodijah.

Harmonizovanje je po vsem dovršeno, crkvenemu slogu čisto primerno, kar se pri takem veččaku v glasbi, kakor je g. Foerster, samo ob sebi razumeva.

Da je artistični odsek „Cecilijinega društva“ v Ljubljani tudi besede opiril ter se kolikor mogoče na napredek slovenskega jezika oziral, je gotovo tudi hvalevredno.

Sploh nam je iz vse „Cecilije“ razvidno, da je bila z največjo akribijo uredovana in da so si vsi sodelovalci prizadevali, pripomoči jej k relativno največjej dovršenosti.

Zatorej izrekamo artističnemu odseku „Cecilijinega društva“, osobito pa gospodu Foersterju vso čast in hvalo za njih neumorljivi trud, in nadejamo se trdno, da bodo

tudi drugemu delu „Cecilije“, kterega z veseljem pričakujemo, z enako vestnostjo in poštvalnostjo posvetili svoje moči.

K sklepu izrekamo željo, naj bi, kakor so že skoro v vseh nemških škofljah vpeljane izvrstne cerkvene pesmarice, storili to tudi visoko častiti ordinariati slovenskih škofj, goriške, tržaške, lavantinske, ljubljanske in tudi celovške (za spodnje Koroško). „Cecilijo“, ktera vsem terjatvam gledé umetnosti in liturgije zadostuje, bi naj uradno potrdili, a ob enem pa strogo prepovedali vse trivijalne pesni, ki delajo nečast crkvi in narodu!

Ljud. Hudovernik.

Prirodopis rudništva ali mineralogija. V porabo nižjim razredom gimnazije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. kr. profesor. V knjigo vtisnenih je 37 podob. V Ljubljani. Založila in tiskala Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1883. Str. 84 v 8°. Velja 70 nov. — Ocenó te prav lično tiskane in lepe knjige prinesemo prihodnjíc.

Narodna biblioteka Krajščeva. Zv. V., VI., VII. V 5. in 6. snopiči (str. 77 in 82) so ponatisnene četrte in pete bukvice „Krajske Čbelice“. V obeh zvezkih nahajamo več Prešernovih in národnih pesnij. — V 7. snopiči se nam podaje na 80 str. povest „Krvna osveta“. Iz spisov čerkeskega častnika. Prosto predelal Fr. Mirovčkov. Kakor prve štiri zvezke, priporočamo tudi sedanje tri slovenskemu občinstvu. Cína (15 nov.) tej národnej knjižnici je tako nizka, da more podjetnik le tedaj izhajati brez izgube, ako ima prav obilno število naročnikov.

Djelovanje franjevača u Bosni i Hercegovini za prvih šest viekova njihova boravka. Načrtao fra Mijo Vjenceslav Batinić, bosanski franjevac. Svezak II. Provincija (1517—1699). U Zagrebu. Tiskom Dioničke tiskare. 1883. Str. 186 v 8°. — Že v Kresu II. p. 180. smo omenjali I. zvezek tega lepega dela. Hvalo, ki smo jo izrekli v prvem zvezku, moramo sedaj ponavljati. Zakaj v drugem zvezku nam g. pisatelj v VIII—XV. poglavjih temeljito riše, stojč na podlagi zanesljivih virov in originalnih listin, osobito iz Fojničkoga arhiva, zgóde in nezgode svojega reda od l. 1517 do 1699. Ker se pa Mijo Batinić povsod ozira na kulturno stran svoje domovine, razvidlino takoj, da je njegovo delo zrealo, v katerem se nam predočuje ves duševni razvitek bosanskega in hercegovakkega naroda. Za svoj trud in svoje delovanje naj sprejme g. pisatelj naše pripoznanje in prescrni prijateljski pozdrav!

Životopis fra Augustina Miletića, biskupa Daulijskoga i namjestnika apostolskoga u Bosni i Hercegovini. Za puk napisao fra Mijo V. Batinić, franjevac. (Sa slikom.) Zagreb. Tisak Dioničke tiskare. 1883. Str. 34 v mal. 8°. — Avg. Miletić (roj. 1763 v Fojnici v Bosni, umrl 1831) ima velike zasluge za razvoj svojih rojakov in za razširjenje in utrjenje sv. katoliške cerkve v Bosni. Dostojno je narisal M. Batinić njegovo delovanje. V to svrhu pa ni samo porabil latinskega životopisa od fra Marijana Šunjića (1835), temveč tudi izvirne dopise Avg. Miletića samoga. Spis je namenjen ljudstvu, in g. pisatelj želi, da bi se njegovi rojaki navduševali istimi načeli in nazori, „koji su odsjevali iz života ovoga uzorsvećenika i rodoljuba“.

Srbske pesni v nemškej literaturi. V šolskem poročilu državne gimnasije v Kotoru za l. 1883. beremo prav zanimivo razpravo pod naslovom: „U kojem su opsegu pjesme našeg naroda bile prijevodima presagjene u njemačku literaturu“ od prof. Marcela Kušar-ja, na str. 3—46. G. pisatelj nam podaje kratko zgodovino srbskih národnih pesnij v nemščini ter razpravlja o vrednosti in važnosti raznih nemških prevodov.

Vienae nam donša v broji 48 in 49 l. 1883. spis pod naslovom: „Njekoliko kulturnih crtica iz Koruške“. Popisuje se življenje zaslužnega Andr. Einspielerja, povstane in razvitek družbe sv. Mohorja. Pri tej priliki spomnimo svoje čitatelje na izborni časopis „Vienae“, ki je že sedaj svoje XV. leto dopolnil. Uredujeta ga V. Klaić in M. Maravić. List primaša ilustracije in podaje mnogo lepo-

slovnega in podučljivega berila. Mi ga vsemu razumništvu prav gorko priporočamo! Cena mu je na leto 6 gld., in izhaja vsake soboto na dveh polah v Zagrebu v Dioničej tiskarni, Preradovičeva ulica.

Hrvatska Vila je izhajala do sedaj mesečno, in vsak zvezek je imel 20 strani. S tretjim svojim tečajem se je pa ona izpremenila v tednik, in v tem se vidi velik napredek v razvoju hrvatske leposlovne literature. Izhaja pa vsako soboto na 16 straneh s tremi ilustracijami ter velja na leto 10 gld. Prvi osmeri zvezki, ki so nam že došli do sedaj v tretjem tečaju, imajo prav različno in lepo berilo. Urednik je listu znani hrvatski romanopisec g. Eugen Kumičić (Jenio Sisolski), in to nam je porok, da bode list ustrežal terjatvam svojih čitateljev. Nakladnik „Hrvatske Vile“ je g. Gavro Grünhut v Zagrebu, Jelatičev trg br. 4.

Testament narodnih dobrotvora Jovana i Marije Trandafil. U Novom Sadu. Štamparija A. Pajevića. 1883. Str. 29 v 8°. — Srbski narod je izgubil meseca oktobra 1883. svojo veliko dobrotnico Marijo Trandafil. Vse kar je ta blagodarina žena za narodne svrhe zapustila, znaša okoli sedemsto tisoč gld., in tu naznanjena knjižica je zapisnik ali testament vseh njenih dobrotvorov. Slava takim narodnim dobrotnikom!

Abakus je današnjemu rodu popolnoma neznan beseda in reč, dasi je ni nekdaj v nobeni prodajalnici manjkalo. Abakus zvali so trgovci svojo računsko desko, ki je po dolgačkem imela več vzporednih (paralelnih) črt, tako razdeljenih, da je mogoče bilo, ne le na vsako črto kovani penez položiti, ampak še po jednega vmes. Črte so značile desetinsko (decimalno) razmero tako, da je prva pomenjala jednojko, druga desetke, tretja stotine, četrta tisočine itd. Na te črte polagal je računajoči trgovec toliko kovanih penez, kolikor je bilo za vsako desetko jednojk, vmes med črte položeni penez pa je pomenjal polovino vrednosti bližnje višje črte; med prvo in drugo 5, med drugo in tretjo 50, med tretjo in četrto 500 itd. Tedaj bi na pr. svota 3742 tako bila razpostaviti, da bi prišla na spodnjo črto 2, na drugo 4, na tretjo 2, vmes med tretjo in četrto 1 in na četrto 3 penezi. Dalje je še abakus imel čez sredino črto poprečnico, ki je desko in podolgačke črte v dva dela delila, da se je s tem dobil prostor za drug račun kakor odštevanje, ali če je prvi kazal dohodke, stali so v drugem stroški.

Abaka so Rimljani zatrosili po svojej širnej državi, vzeli so ga pa od klasičnih Grkov, ki so to desko zvali *ἄβαξ*, *ἄβακος*, in storili iz grškega rodivnika svoj im. abakus. Grkom je tudi rabila pomanjševalka *ἀβαξίον*. Koren besedi je dvomljiv. Rost slutí, da je v zvezi z glagolom *βαρῶζω* (nositi). Abakus je za naše kraje kulturnega pomena; kajti s tem, da ga niso le romanski narodi rabili, ampak tudi na Dunaji, kjer se še zdaj med staro ropotijo po trgovskih hišah nahaja, dokazano je, da so ga isto tako po naših prevoznih deželah povsod imeli. Pomislimo le, da je pred kakima dvema stoletjema slovenski Veržence trgujoč s soljo, ki mu je dohajala po Muti, da bi z njo oskrbljeval poljance in ljutomorske vinogradnike, računil na enakem abaku, kakor davno pred Kristovim rojstvom grški trgovec v slavni Athenah! Še le novo narodno šolstvo je izpodrinolo starodavnega „abaka“.

Dr. F. S.

Popravek: Na str. 600 v 12. snop. 1883. v II. pesni naj se za stihom: Da mój ljubezen jednaka je roži, uvrstijo še sledéci trije: Ki čas jej v svoji sili in zlobi — Odvzame lepóto in vrže trohnóbi; — Ne, moja ljubezen ni mehka roža, itd. —